

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМ. С.З. ГЖИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему:

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ
ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Виконав: студент 2 курсу, групи Ек-61

Спеціальності 051 «Економіка»
(шифр і назва)

Когут Мар'ян Степанович

Керівник: Яців С.Ф., к.е.н., доцент
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: _____
(Прізвище та ініціали)

ЛЬВІВ 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМ. С.З. ГЖИЦЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ**

Освітній ступінь Магістр
Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
економіки

(підпис)
Сиротюк Г. В.
(прізвище, ім'я, по батькові)

«14» березня 2025 року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу студенту
Когуту Мар'яну Степановичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Стратегічні напрями зниження собівартості виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах

керівник роботи: Яців С.Ф., к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУВМБ ім. С. З. Гжицького № 194-4 від 14 березня 2025 р.

2. Строк подання студентом роботи до «5» грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані сільськогосподарських підприємств, статистична звітність.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Вступ

Розділ 1. Теоретико-методичні засади формування собівартості продукції тваринництва та шляхи її зниження

1.1 Економічна сутність витрат та собівартості продукції тваринництва

1.2 Чинники, що впливають на рівень собівартості продукції тваринництва

1.3 Методичні підходи до визначення собівартості продукції тваринництва

Розділ 2. Оцінка сучасного стану ефективності виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах

2.1. Аналіз економічної ефективності виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

2.2. Структура та динаміка витрат на виробництво продукції тваринництва

2.3. Виявлення основних резервів зниження собівартості продукції

Розділ 3. Стратегічні напрями зниження собівартості продукції тваринництва

3.1. Впровадження інноваційних технологій у тваринництві як чинник зниження витрат

3.2. Розвиток органічного тваринництва як ресурсозберігаючої інновації

3.3. Стратегічний розвиток тваринництва на регіональному рівні

Висновки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунки, таблиці, схеми

6. Дата видачі завдання «14» березня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для КР).	березень-липень 2025 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	серпень-вересень 2025 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	жовтень 2025 р.
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	листопад 2025 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	грудень 2025 р.

Студент

_____ (підпис)

Когут М. С.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Яців С.Ф.

(прізвище та ініціали)

УДК 338.43:637.1:631.16

Кваліфікаційна робота: 79 ст. текст. част., 19 рис., 14 табл., 55 літературних джерел.

Когут М. С. – Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. – Львів, Львівський НУВМБ ім. С. З. Гжицького, 2025.

Досліджено економічну сутність витрат на виробництво продукції тваринництва та формування собівартості продукції. Вказано на чинники, що впливають на собівартість продукції. Проаналізовано тенденції зміни обсягів виробництва та реалізації продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами, а також досліджено рівень економічної ефективності її отримання. Досліджено структуру витрат на виробництво продукції тваринництва. Встановлено, що активізація інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є важливою передумовою їх стабільності та сталого розвитку. Удосконалено підходи до оцінювання результативності інноваційного розвитку у сфері тваринництва. Обґрунтовано необхідність державної підтримки як важливої умови підвищення ефективності виробництва тваринницької продукції. Запропоновано ширше розвивати органічне тваринництво, яке розглядається як ресурсозберігаюча інновація, а також стратегічні напрями розвитку галузі тваринництва.

Ключові слова: галузь тваринництва, ефективність виробництва, собівартість продукції, інноваційний розвиток, державна підтримка, органічне тваринництво.

АНОТАЦІЯ

Досліджено економічну сутність витрат на виробництво продукції тваринництва та особливості формування її собівартості. Визначено основні чинники, що впливають на рівень собівартості. Проаналізовано динаміку виробництва й реалізації продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами та оцінено економічну ефективність галузі. Розглянуто структуру виробничих витрат і встановлено, що активізація інноваційної діяльності є ключовою умовою стабільності та сталого розвитку підприємств. Удосконалено підходи до оцінювання результативності інновацій у тваринництві. Обґрунтовано важливість державної підтримки для підвищення ефективності галузі. Запропоновано активніше розвивати органічне тваринництво як ресурсозберігаючу інновацію та окреслено стратегічні напрями подальшого розвитку галузі.

Ключові слова: галузь тваринництва, ефективність виробництва, собівартість продукції, інноваційний розвиток, державна підтримка, органічне тваринництво.

ANNOTATION

The economic essence of livestock production costs and the specifics of forming its production cost have been studied. The main factors influencing the level of production cost have been identified. The dynamics of livestock production and sales by agricultural enterprises have been analyzed, and the economic efficiency of the sector has been evaluated. The structure of production costs has been examined, revealing that the activation of innovative activities is a key condition for the stability and sustainable development of enterprises. Approaches to assessing the effectiveness of innovations in livestock production have been improved. The importance of state support for increasing the efficiency of the sector has been substantiated. The development of organic livestock farming as a resource-saving innovation has been proposed, and the strategic directions for the further development of the sector have been outlined.

Keywords: livestock sector, production efficiency, product cost, innovative development, state support, organic livestock farming.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ.....	10
1.1. Економічна сутність витрат та собівартості продукції тваринництва.....	10
1.2. Чинники, що впливають на рівень собівартості продукції тваринництва.....	19
1.3. Методичні підходи до визначення собівартості продукції тваринництва.....	23
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	27
2.1. Аналіз економічної ефективності виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області.....	27
2.2. Структура та динаміка витрат на виробництво продукції тваринництва.....	36
2.3. Виявлення основних резервів зниження собівартості продукції.....	48
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА.....	52
3.1. Впровадження інноваційних технологій у тваринництві як чинник зниження витрат.....	52
3.2. Розвиток органічного тваринництва як ресурсозберігаючої інновації...57	
3.3. Стратегічний розвиток тваринництва на регіональному рівні.....	62
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах трансформації аграрного сектору України, загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також необхідності підвищення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств питання зниження собівартості продукції тваринництва набуває стратегічного значення. Тваринництво є однією з ключових підгалузей агропромислового комплексу, яка забезпечує продовольчу безпеку держави, формує значну частку доданої вартості сільського господарства та є важливим джерелом зайнятості в сільській місцевості. Проте, упродовж останніх років підприємства стикаються з низкою проблем, що підвищують витрати: зростанням цін на корми й енергоносії, нестабільністю валютного курсу, підвищенням цін на ветеринарні препарати, зношеністю матеріально-технічної бази, технологічною відсталістю та недостатньою ефективністю управлінських рішень.

За таких умов оптимізація витрат і формування стратегічних напрямів зниження собівартості стають не лише інструментом підвищення конкурентоспроможності, а й необхідною передумовою виживання підприємств у довгостроковій перспективі. Зниження собівартості продукції тваринництва дає можливість підприємствам забезпечити фінансову стабільність, наростити інвестиційний потенціал, розширити обсяги виробництва, сформувавши гнучкі цінові стратегії та підвищити загальну ефективність діяльності. Актуальність теми також підсилюється євроінтеграційними процесами, що зумовлюють необхідність адаптації системи управління витратами до міжнародних стандартів та впровадження інноваційних технологій у виробництві тваринницької продукції.

Проблематика ефективності витрат, формування собівартості та підвищення економічної результативності тваринництва висвітлюється в роботах багатьох науковців. Значний внесок у розроблення теоретичних і

методичних засад оцінювання та управління витратами зробили такі дослідники, як Ю. Вериг., В. Падусенко, К. Кононенко, М. Малік, О. Шпичак, Ю. Лупенко, І. Баланюк, М. Правдюк, А. Правдюк, О. Сас, В. Плаксієнко, О. Славкова, Є. Кириченко, Т. Мулик, В. Шиян та інші. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, потребують уточнення й узагальнення підходи до формування стратегічних напрямів зниження собівартості у сільськогосподарських підприємствах.

Мета дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні стратегічних напрямів зниження собівартості продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах з урахуванням сучасних економічних, технологічних та організаційних умов їх функціонування.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади формування собівартості тваринницької продукції та особливості її структури.
2. Дослідити чинники, що впливають на рівень витрат у тваринництві, та визначити їхню роль у формуванні кінцевої вартості продукції.
3. Оцінити сучасний стан і динаміку собівартості основних видів тваринницької продукції.
4. Виявити ключові проблеми та бар'єри, що перешкоджають зниженню собівартості у сільськогосподарських підприємствах.
5. Обґрунтувати стратегічні напрями, інноваційні підходи та управлінські рішення, спрямовані на оптимізацію витрат.
6. Розробити рекомендації щодо впровадження ефективних стратегій зниження собівартості у практичну діяльність підприємств.

Об'єкт дослідження – процес формування та управління собівартістю продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні й практичні підходи до оптимізації витрат і визначення стратегічних напрямів зниження собівартості продукції тваринництва.

У процесі дослідження використано комплекс наукових **методів**, серед яких: абстрактно-логічний метод – для формулювання теоретичних положень та узагальнень; аналіз і синтез – для вивчення структури собівартості та факторів її формування; економіко-статистичні методи – для оцінювання динаміки витрат і результативності виробництва; метод порівнянь – для зіставлення показників різних підприємств і періодів; експертні оцінки – для визначення перспективних стратегічних напрямів оптимізації витрат; метод системного підходу – для розгляду підприємства як цілісної відкритої системи, на яку впливають внутрішні та зовнішні чинники.

Наукова новизна роботи полягає у наступному:

1. Узагальнено та уточнено теоретичних положення щодо структури та чинників формування собівартості продукції тваринництва у контексті сучасних умов функціонування сільськогосподарських підприємств.
2. Подальшого розвитку отримали особливості переходу до органічного тваринництва підприємств регіону.
3. З метою стратегічного розвитку тваринництва та зниження собівартості продукції здійснити перехід на кластерні технології.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованих напрямів та рекомендацій для зниження собівартості продукції тваринництва у діяльності сільськогосподарських підприємств різних форм власності. Реалізація запропонованих стратегій сприятиме: оптимізації витрат на корми, енергоносії та інші матеріальні ресурси; підвищенню продуктивності тварин і ефективності використання виробничих потужностей; впровадженню енергоощадних та інноваційних технологій; зміцненню фінансової стабільності підприємств та підвищенню їх конкурентоздатності на ринку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ

1.1. Економічна сутність витрат та собівартості продукції тваринництва

Економічна діяльність підприємств, які займаються виробництвом продукції тваринництва, характеризується високою ресурсомісткістю, а виробничі процеси є пов'язаними з тривалими біологічними циклами, специфічними умовами утримання та годівлі тварин, значними ризиками та залежністю від природно-кліматичних чинників. Це зумовлює потребу у глибокому розумінні природи витрат та механізмів формування собівартості продукції, адже саме ці показники визначають економічну ефективність, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств.

У економічній теорії поняття «витрати» відображає суму грошових коштів, ресурсів та зусиль, спрямованих на виробництво певного виду продукції.

Мовчанюк А. вважає, що витрати на виробництво сільськогосподарської продукції доцільно трактувати як поняття, що відображає використання економічних ресурсів, що є у розпорядженні підприємства, під час виробництва і реалізації продукції та виступає одним з найуживаніших показників, що характеризують умови та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції [1].

У тваринництві витрати набувають особливої специфіки через особливості біологічних об'єктів виробництва – живих тварин, процеси вирощування яких є тривалими та нерідко непередбачуваними.

Витрати підприємства тваринництва – це сукупність матеріальних, трудових, фінансових та біологічних ресурсів, використаних у процесі відтворення й утримання тварин, виробництва тваринницької продукції.

Специфічність витрат у тваринництві полягає у таких характеристиках:

1. Біологічна природа процесів. Виробничий цикл залежить від фізіологічних особливостей тварин: період вирощування, лактація тощо. Це зумовлює тривалість виробництва та необхідність постійних витрат незалежно від рівня продуктивності.

2. Невід’ємність витрат на годівлю та утримання. У структурі витрат найбільшу частку (до 60–70 %) займають затрати на корми, оскільки вони безпосередньо визначають продуктивність та якість кінцевого продукту. Також значними є витрати на ветеринарне забезпечення, підстилку, електроенергію, видалення гною [2].

3. Постійні витрати незалежно від результатів. Тварин необхідно годувати та доглядати незалежно від рентабельності виробництва. Тому у тваринництві висока частка умовно-постійних витрат, що впливає на економічну стійкість підприємства.

4. Підвищена роль трудових ресурсів. Трудові витрати відрізняються своєю специфікою, оскільки догляд за тваринами вимагає кваліфікованого персоналу, а багато операцій виконуються цілодобово.

5. Вплив сезонності та природних умов. Зміна погодних умов впливає на якість і вартість кормової бази, що безпосередньо змінює структуру витрат.

Важлива роль відводиться класифікації витрат продукції тваринництва, оскільки чіткий поділ витрат за їх економічним змістом, місцем виникнення та функціональним призначенням дозволяє об’єктивно оцінити собівартість, виявити резерви економії ресурсів і підвищити ефективність виробничих процесів. Крім того, вона забезпечує можливість формувати точніші управлінські рішення щодо оптимізації кормової бази, удосконалення технологій утримання та відтворення поголів’я, раціонального використання

праці персоналу, а також планування інвестицій у модернізацію тваринницьких комплексів. Вона стає основою для запровадження сучасних методів контролю витрат, таких як калькулювання за центрами відповідальності, що у кінцевому підсумку сприяє зростанню прибутковості та конкурентоспроможності підприємства (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація витрат на виробництво продукції тваринництва

Ознака класифікації	Групи витрат
За економічними елементами	Матеріальні витрати
	Витрати на оплату праці
	Відрахування на соціальні заходи
	Амортизація
	Інші операційні витрати
За способом включення до собівартості	Прямі витрати
	Непрямі (загальновиробничі)
За часовою ознакою	Поточні витрати
	Одноразові витрати
За економічною роллю у виробництві	Основні
	Допоміжні
За відношенням до обсягу виробництва	Постійні
	Змінні

Складено на основі [3, 4]

Особливістю класифікації витрат за економічними елементами та статтями калькуляції є те, що вона заснована на економічній природі витрат і не залежить від конкретних умов діяльності підприємства, що забезпечує її універсальність і можливість застосування в будь-якій галузі. Такий підхід дозволяє чітко структурувати витрати, розмежувати їх за змістом та функціональним призначенням, а також створює передумови для точного формування собівартості продукції. Крім того, класифікація за економічними елементами сприяє кращому контролю за ресурсами та ефективністю їх використання, тоді як групування за статтями калькуляції орієнтоване на управлінські потреби та забезпечує більш глибоке розуміння витрат у розрізі

конкретних технологічних процесів і видів продукції. Така подвійна деталізація дає можливість комплексно аналізувати витрати та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо їх оптимізації.

Класифікація витрат за економічними елементами здійснюється з метою визначення загальних обсягів використаних матеріальних, трудових та інших виробничих ресурсів, а також організації контролю за рівнем цих витрат загалом за сільськогосподарським підприємством [4]. Класифікація витрат за статтями калькулювання здійснюється з метою планування й обліку виробничої собівартості сільськогосподарської продукції, організації синтетичного й аналітичного обліку витрат, визначення вартості продукції [5]. Узгоджене застосування обох підходів забезпечує комплексне охоплення інформації про витрати, дозволяючи підприємству не лише контролювати ресурси на макрорівні, а й деталізувати структуру собівартості за видами продукції, що є передумовою для точного ціноутворення, виявлення резервів економії та підвищення ефективності управлінських рішень.

Відповідно до Методичні рекомендації №132 [6] витрати на виробництво продукції групуються за статтями витрат. Підприємствам надано достатню свободу у формуванні структури витрат. Така гнучкість дозволяє господарствам адаптувати класифікацію витрат до специфіки технологічних процесів, сезонності, породи та напрямів продуктивності тварин. Важливо, що виокремлення змінних і постійних витрат сприяє якіснішому аналізу собівартості, визначенню точок беззбитковості та прийняттю управлінських рішень щодо оптимізації виробничих ресурсів. Застосування натуральних і вартісних вимірників (наприклад, щодо кормів чи оплати праці) забезпечує більш точний контроль за витратами й підвищує прозорість планування, що є важливим для підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва.

Вартісне вираження витрат на виробництво продукції називають собівартістю. На думку Колісника О. «собівартість продукції – це грошове

вираження витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції, а витрати на виробництво – це сукупність витрат підприємства, пов'язаних з виготовленням продукції...» [7].

Тому, собівартість продукції є важливим показником для підприємства, оскільки саме вона визначає рівень витрат на виробництво та реалізацію одиниці продукції, впливає на формування цінової політики та рівень конкурентоспроможності. Чим ефективніше підприємство управляє своїми витратами, тим більше можливостей воно має для підвищення рентабельності, оптимізації виробничих процесів і зміцнення позицій на ринку. Раціональний контроль за собівартістю також дозволяє виявляти резерви економії ресурсів, впроваджувати інновації та забезпечувати сталий розвиток підприємства навіть в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Виробничі витрати мають прямий і опосередкований вплив на собівартість продукції. Прямий вплив проявляється через зміну вартості сировини, матеріалів, енергоресурсів та оплати праці, що безпосередньо формують витратну частину виробництва. Опосередкований вплив полягає у трансформації накладних витрат, амортизаційних відрахувань, витрат на управління й обслуговування виробництва, які через розподіл загальновиробничих витрат також змінюють кінцеву собівартість одиниці продукції. Підвищення ефективності використання ресурсів, оптимізація виробничих процесів та впровадження інновацій дозволяють мінімізувати як прямі, так і непрямі витрати (табл. 1.2).

Собівартість виступає одним із ключових показників ефективності галузі, оскільки:

- визначає рентабельність виробництва;
- виступає основою для формування ціни реалізації;
- слугує базою для аналізу ефективності використання ресурсів;
- використовується для планування та прогнозування діяльності.

Таблиця 1.2

Аналіз витрат та їх вплив на собівартість продукції тваринництва

Витрати	Характеристика	Вплив на собівартість
Прямі	Безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції тваринництва	Прямо формують собівартість продукції; збільшення таких витрат пропорційно підвищує собівартість.
Непрямі	Не можуть бути прямо віднесені до конкретного виду продукції (загальновиробничі).	Розподіляються між видами продукції.
Змінні	Залежать від обсягу виробництва (сировина, енергія на виробництво, відрядна оплата праці).	Зростають у міру збільшення виробництва; формують гнучку частину собівартості.
Постійні	Не залежать від обсягу виробництва (оренда, амортизація).	Розподіляються на більший обсяг продукції, зменшуючи собівартість одиниці при збільшенні виробництва.
Планові	Встановлені за нормами на певний період; відображають оптимальний рівень витрат.	Дає змогу прогнозувати собівартість; відхилення від плану впливає на перевитрати або економію.
Фактичні	Реально понесені підприємством витрати в процесі діяльності.	Визначають реальну собівартість продукції тваринництва; порівняння з плановими показує ефективність використання ресурсів.

Складено на основі [6, 7]

У тваринництві собівартість має особливості формування, оскільки продукція може бути основною (молоко, м'ясо) та побічною або супутньою (гній, шерсть, молодняк). Це потребує правильного розподілу витрат між різними видами продукції.

Статті витрат при формуванні собівартості продукції тваринництва подані у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Формування собівартості продукції тваринництва

Формування собівартості	Статті і види виробничих витрат	Калькулювання собівартості	Вихід продукції та собівартість калькуляційної одиниці
	Оплата праці, люд/год		Одержано молока, ц.
	сума		
	Нарахування		Собівартість, грн.
	Корми всіх видів, кормо/од		
	сума		Собівартість 1ц
	Власні корми, кормо/од.		
	сума		Одержано приплоду, голів
	Покупні корми, кормо/од.		
	сума		Собівартість, грн
	Амортизація		
	Засоби захисту тварин (медикаменти)		Собівартість 1гол.
	Автопарк		
	Електроенергія		Собівартість 1ц. живої маси
	Машинно-тракторний парк		
	Послуги сторонніх організацій		Гній, т
	Товарно-матеріальні цінності		
	Коні		Собівартість гною, грн.
	Водопостачання		
	Майновий пай		Приріст ВРХ, ц
	Земельний пай		
	Солома на підстилку		Сума, грн.
	Матеріал для запліднення		
	Загальновиробничі витрати		Собівартість 1 ц. приросту
	Всього витрат		

Складено на основі [8]

Для кращого розуміння сутності собівартості продукції розглянемо її класифікацію за трьома ознаками: залежно від ступеня, залежно від складу витрат, залежно від мети і строків (рис. 1.1).

Собівартість продукції залежно від ступеня характеризує повноту включення витрат: від повної собівартості, що охоплює всі витрати підприємства, до виробничої, яка враховує лише витрати безпосередньо на виготовлення продукції. Залежно від складу витрат вона поділяється на матеріальні, трудові та загальновиробничі, що дозволяє детально аналізувати структуру витрат і визначати шляхи їх оптимізації.

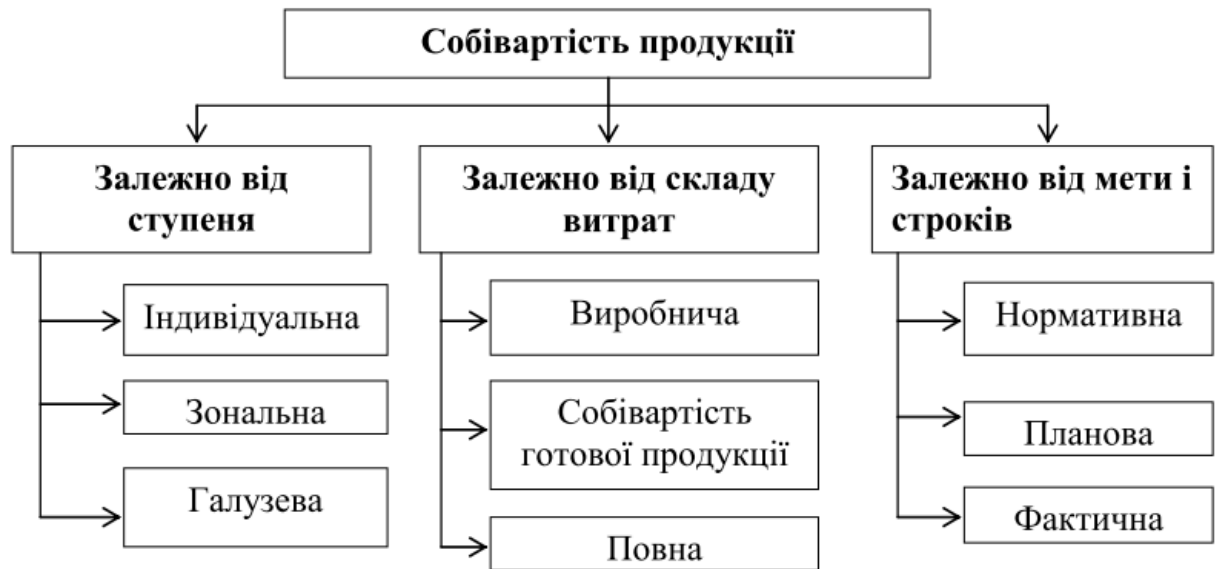

Рис. 1.1. Класифікація собівартості продукції сільськогосподарських підприємств

Горкавий В.К. та Герасименко Ю.С. у своїх наукових розробках зазначають, що для об'єктивного формування собівартості продукції та підвищення ефективності витрат у сільськогосподарських підприємствах доцільно класифікувати витрати за такими ознаками виробництва: за видами продукції, за економічними елементами, за статтями калькуляції, за способом віднесення на об'єкти витрат, за рівнем впливу на процес виробництва, а також за характером поведінки витрат. Така багаторівнева класифікація дозволяє точніше визначити структуру витрат, забезпечити прозорість їх формування та підвищити ефективність управлінських рішень в аграрному секторі [8].

Тлущкевич Н.В., Нужна О.А., Писаренко Т.М. пропонують для потреб управлінського обліку використовувати наступну класифікацію витрат на виробництво продукції тваринництва [9] (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Класифікація собівартості продукції тваринництва для прийняття управлінських рішень [9].

Аналіз собівартості продукції дає змогу підприємству: визначити, на яких етапах виробництва виникають найвищі витрати; оптимізувати використання кормів та матеріальних ресурсів; виявити неефективні процеси; формувати обґрунтовані ціни; підвищувати рентабельність [11].

Особливо важливим є аналіз у період економічної нестабільності, подорожчання ресурсів, зростання енергетичних тарифів та зміни ринкової кон'юнктури. У зв'язку зі специфікою біологічних процесів підприємства, що займаються виробництвом продукції тваринництва мають високу ресурсомісткість і значні постійні витрати, що потребує раціонального планування, контролю та аналізу. Формування собівартості вимагає врахування широкого спектра матеріальних, трудових і фінансових витрат, а також їхнього правильного розподілу між видами продукції.

Ефективне управління витратами дозволяє підвищити продуктивність, покращити конкурентоспроможність підприємства, мінімізувати економічні ризики та забезпечити його стійкий розвиток. У сучасних умовах важливими стають модернізація виробництва, впровадження інноваційних технологій, генетичне поліпшення тварин та оптимізація годівлі, що відкриває нові

можливості для зниження собівартості та підвищення рентабельності тваринництва.

1.2. Чинники, що впливають на рівень собівартості продукції тваринництва

Рівень собівартості продукції тваринництва визначається комплексом взаємопов'язаних чинників, серед яких основними є ціни на корми та їхня якість, ефективність використання кормових ресурсів, продуктивність тварин, рівень технологічного оснащення господарства та організація виробничого процесу. Значний вплив мають також витрати на ветеринарне обслуговування, енергоносії, оплату праці та амортизацію обладнання. Крім того, на собівартість впливають сезонні коливання продуктивності, масштаб виробництва, ступінь автоматизації процесів, кліматичні умови та рівень управлінської майстерності персоналу, що разом формує економічну ефективність виробництва тваринницької продукції (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Чинники, що впливають на собівартість продукції тваринництва

Група чинників	Чинник	Суть впливу
Біологічні	Продуктивність тварин	Вищі надої, більший приріст маси - нижча собівартість одиниці продукції
	Генетика	Породи з високим генетичним потенціалом зменшують витрати
	Фізіологічні цикли	Лактація, відгодівля, вирощування визначають тривалість витрат
Технологічні	Рівень механізації та автоматизації	Знижує трудомісткість, втрати кормів, підвищує ефективність
	Якість годівлі та кормової бази	Раціональні раціони істотно знижують витрати на виробництво
	Умови утримання тварин	Мікроклімат, вентиляція, освітлення впливають на

		продуктивність
Організаційні	Кваліфікація персоналу	Досвідчені працівники забезпечують кращу продуктивність і менші витрати
	Управління виробництвом	Планування, контроль, облік ресурсів знижують непродуктивні втрати
Економічні	Масштаби виробництва	Ефект масштабу зменшує частку постійних витрат
	Ціни на корми та ресурси	Подорожчання кормів підвищує загальну собівартість
	Амортизаційна політика	Впливає на величину витрат на утримання основних засобів
Ветеринарні та санітарні	Стан здоров'я тварин	Хвороби підвищують витрати та знижують продуктивність
	Система біобезпеки	Запобігання захворюванням зменшує економічні втрати
Природно-кліматичні	Сезонність виробництва	Впливає на вартість кормів, продуктивність тварин та енергозатрати
	Погодні умови	Опосередкований вплив через урожайність кормових культур

Складено на основі [10, 11]

Чинники, що впливають на рівень собівартості продукції тваринництва можна поділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1.3).

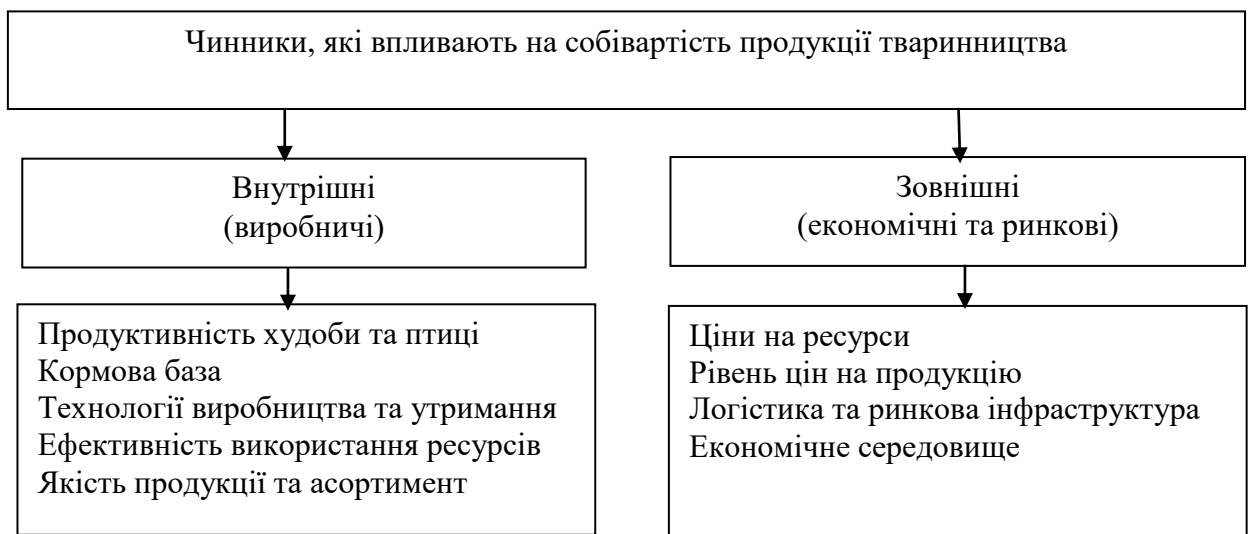

Рис. 1.3. Внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на виробництво продукції тваринництва

З рис. 1.3 бачимо, що собівартість продукції тваринництва формується під впливом комплексу внутрішніх та зовнішніх винників. Внутрішні виробничі чинники безпосередньо визначають рівень витрат на одиницю продукції та її рентабельність. Водночас зовнішні економічні та ринкові чинники впливають на фінансову ефективність підприємства та його здатність адаптуватися до ринкових змін. Управління внутрішніми чинниками, насамперед підвищення продуктивності та оптимізація кормової бази, дозволяє знизити собівартість і підвищити конкурентоспроможність, тоді як контроль зовнішніх чинників та стратегічне планування допомагають забезпечити стабільність і прибутковість у мінливому економічному середовищі.

Окремо виділимо групу чинників, які формують вплив виробничих витрат у тваринництві на собівартість продукції (табл. 1.5). Загалом таких чинників багато, що свідчить про їх значну варіативність на кожному конкретному підприємстві.

Таблиця 1.5

Вплив чинників на рівень виробничих витрат та собівартість продукції
тваринництва

Собівартість продукції	Характеристика	Витрати на виробництво	Характеристика
Корм та сировина	Підвищення вартості кормів, зміни у постачанні концентратів чи добавок можуть призвести до зростання собівартості молока, м'яса або яєць.	Технологічні зміни	Впровадження нових технологій годівлі, утримання або автоматизації доїльних залів та кліток може знизити витрати, підвищити ефективність та продуктивність тварин.
Трудові витрати	Зарплата працівників, ветеринарів, доярок, витрати на соціальні виплати та страхування впливають на собівартість продукції тваринництва.	Обсяг виробництва	Виробництво у великих масштабах (більша кількість тварин, більші ферми) дозволяє досягти економії масштабу та знизити витрати на одиницю продукції.

Витрати на енергію	Витрати на електроенергію, газ, воду, опалення приміщень для утримання тварин впливають на собівартість продукції.	Ціни на ресурси	Зміни у цінах на корм, воду, енергію, ветеринарні препарати та витратні матеріали впливають на загальні витрати виробництва.
Обладнання та капітальні витрати	Вартість доїльного обладнання, кліток, інкубаторів, машин для заготівлі кормів та витрати на їх обслуговування впливають на собівартість продукції.	Рівень автоматизації	Використання автоматизованих систем годівлі, доїння, контролю мікроклімату може знизити витрати на працю та покращити ефективність виробництва.
Масштаб виробництва	Великий склад поголів'я або розширення ферми дозволяє оптимізувати витрати та знизити собівартість продукції.	Управління ланцюгом постачання	Оптимізація закупівлі кормів та ветеринарних засобів, ефективне управління запасами та логістикою зменшує витрати на виробництво.

Складено на основі [12, 13]

Аналізуючи вплив чинників на рівень виробничих витрат та собівартість продукції тваринництва, можна зробити висновок, що собівартість визначається як внутрішніми ресурсами (кормами, сировиною, трудовими та енергетичними витратами, обладнанням і масштабом виробництва), так і зовнішніми економічними та організаційними умовами (цінами на ресурси, рівнем автоматизації, обсягом виробництва та ефективністю управління ланцюгом постачання). Підвищення вартості кормів або енергії та зростання трудових витрат безпосередньо збільшують собівартість продукції, тоді як впровадження технологічних інновацій, масштабування виробництва та оптимізація постачання дозволяють зменшити витрати на одиницю продукції, підвищити ефективність та продуктивність тваринницьких підприємств. Таким чином, баланс між контролем витрат і інвестиціями в технології та управління є ключовим для забезпечення економічної стійкості та конкурентоспроможності галузі.

1.3 Методичні підходи до визначення собівартості продукції тваринництва

Визначення собівартості продукції тваринництва є ключовим елементом системи управління витратами аграрного підприємства, оскільки саме цей показник забезпечує об'єктивну оцінку економічної ефективності виробництва, формує основу для прийняття управлінських рішень, визначення цінової політики та оцінки рентабельності окремих видів продукції. Методичні підходи до калькулювання собівартості продукції тваринництва мають власну специфіку, зумовлену біологічними особливостями тварин, тривалим виробничим циклом, коливанням обсягів живої маси, використанням як основної, так і супутньої продукції, а також сезонністю і залежністю від природно-кліматичних умов.

У своїх дослідження науковці виділяють низку методів, які використовуються у практиці управлінського обліку та відрізняються підходами до розподілу витрат і рівнем деталізації:

1. Метод прямого (простого) розрахунку, що використовується у виробництвах із однорідною продукцією та мінімальним обсягом непрямих витрат.
2. Метод виключення витрат на побічну продукцію, який дозволяє коректно розподілити загальні витрати між основною та супутньою продукцією.
3. Коефіцієнтний метод, що застосовується у випадках, коли з одного виду сировини отримують декілька продуктів, а розподіл витрат здійснюється за встановленими коефіцієнтами еквівалентності.
4. Метод розподілу витрат пропорційно обґрунтованій базі (вартості реалізації, трудомісткості тощо), який дає змогу гнучко враховувати специфіку виробничого процесу.

5. Метод повного розподілу витрат між продукцією, що використовується для визначення повної собівартості продукції.

6. Параметричні калькуляції, які застосовують для визначення собівартості продукції з урахуванням її якісних параметрів (вміст цукру, олійність, жирність молока тощо).

7. Нормативний метод (стандарт-кост), що ґрунтується на встановлених нормах витрат і дозволяє оперативно виявляти відхилення від нормативів.

8. Метод змінних витрат (директ-костинг), за якого у собівартість включають лише змінні витрати, тоді як постійні відносять на фінансовий результат періоду.

9. Комбіновані методи, що передбачають одночасне використання кількох підходів для підвищення точності та гнучкості калькуляції [14, 15].

Проаналізуємо основні методи до визначення собівартості продукції тваринництва:

1. Нормативний метод.
2. Попроцесний (прямий) метод.
3. Калькулювання за статтями витрат.
4. Метод обліку витрат за центрами відповідальності.
5. Біологічний метод оцінки (за МСБО 41).
6. Метод розподілу витрат між видами продукції.

Кожен із цих методів має власне призначення, сферу застосування та переваги (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Аналіз методів визначення собівартості продукції тваринництва

Метод	Сутність	Переваги	Недоліки	Доцільність застосування
Нормативний метод	Визначення собівартості на основі технологічно	– Контроль відхилень. – Можливість швидкого	– Потребує регулярного оновлення норм.	Великі тваринницькі комплекси зі стабільною

	обґрунтованих норм витрат кормів, праці, ресурсів.	реагування на перевитрати. – Підвищує дисципліну виробництва.	– Точність залежить від якості нормативів.	технологією вирощування.
Попроцесний (прямий) метод	Поділ загальних фактичних витрат за певний період на обсяг продукції (молока, приросту маси тощо).	– Простий у застосуванні. – Швидкі розрахунки. – Оптимальний для щомісячної оцінки.	– Не враховує різницю умов утримання різних груп тварин. – Труднощі при наявності супутньої продукції.	Молочне скотарство, свинарство, птахівництво з однорідним виробничим процесом.
Калькулювання за статтями витрат	Групування витрат за економічними статтями	– Детальна структура собівартості. – Дає можливість аналізувати «центри затрат».	– Не завжди чітко розмежовує непрямі витрати.	Для аналітичних розрахунків, аудиту, управління витратами.
Облік за центрами відповідальності	Формування витрат у розрізі ферм, бригад, цехів - підрозділів, відповідальних за результат.	– Прозорість витрат. – Мотивація персоналу. – Поширений у сучасних системах контролінгу.	– Потребує чіткої організаційної структури. – Складність розподілу загальних витрат.	Великі підприємства з різними підрозділами та сучасною системою управління.
Біологічний метод (МСБО 41)	Оцінка тварин і продукції за справедливою ринковою вартістю, зменшеною на витрати на продаж.	– Точніше відображає реальну цінність активів. – Враховує ринкові коливання.	– Складність оцінки справедливої вартості. – Високі вимоги до аналітики.	Підприємства, що складають фінансову звітність за МСФЗ.
Метод розподілу витрат між видами продукції	Розподіл витрат між основною і супутньою продукцією за фізичними, енергетичними або вартісними показниками.	– Можливість встановити реальну собівартість кожного виду продукції. – Враховує специфіку багатопродуктового виробництва.	– Ризик суб'єктивності при виборі бази розподілу.	Молочне скотарство, м'ясне виробництво, птахівництво, вівчарство

Складено на основі [16, 17, 18, 19, 20]

Методи визначення собівартості продукції тваринництва є багатограними і залежать від технологічних, економічних та організаційних особливостей підприємства. Їх ефективне застосування дає змогу:

- забезпечити прозорість витрат;
- правильно оцінювати економічну ефективність окремих галузей тваринництва;
- формувати ефективну цінову політику;
- приймати обґрунтовані управлінські рішення;
- підвищувати конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Аналіз економічної ефективності виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Сутність виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах полягає у цілеспрямованому та системному процесі вирощування, утримання й відтворення сільськогосподарських тварин з метою отримання високоякісної продукції – молока, м'яса, яєць, вовни, меду та іншої сировини тваринного походження. Це виробництво базується на раціональному використанні біологічних особливостей тварин, створенні оптимальних умов годівлі, утримання та ветеринарного обслуговування, що забезпечує стале зростання продуктивності та економічної ефективності.

У структурі аграрного виробництва тваринництво виконує стратегічну функцію формування продовольчої безпеки, збалансування рослинництва через ефективне використання кормових ресурсів, підвищення родючості ґрунтів за рахунок побічної продукції (гною), а також розвитку суміжних галузей – переробної промисловості, логістики, торгівлі. Ефективність виробництва досягається через застосування сучасних технологій утримання та годівлі, генетичного вдосконалення поголів'я, автоматизацію процесів, екологічно безпечні методи виробництва та науково обґрунтовану систему менеджменту. Таким чином, виробництво продукції тваринництва є комплексним біотехнологічним і економічним процесом, що формує конкурентоспроможність аграрних підприємств у сучасних умовах [21].

Львівська область має сприятливі умови та можливості для ефективного розвитку тваринництва, що зумовлено сукупністю природно-кліматичних, економічних та інфраструктурних чинників. Передусім регіон характеризується достатньою площею сільськогосподарських угідь, родючими ґрунтами та помірно-континентальним кліматом, який сприяє вирощуванню кормових культур і створює природні умови для утримання худоби. Наявність розгалуженого фермерського господарства, переробних підприємств та доступ до внутрішніх і зовнішніх ринків формує економічні передумови для рентабельного ведення тваринництва.

Важливими чинниками є також наявність кваліфікованої робочої сили, досвід ведення сімейних ферм, підтримка державних та регіональних програм розвитку агропромислового комплексу. Додаткові можливості забезпечує транскордонне розташування області, що відкриває перспективи експорту продукції тваринництва у країни ЄС за умови дотримання стандартів якості та безпеки. У сукупності ці передумови сприяють нарощуванню виробництва високоякісної продукції тваринництва та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору Львівщини.

У виробництві продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами Львівська область знаходиться на 5 місці серед регіонів України, що свідчить про стабільний розвиток галузі та значний потенціал для нарощування обсягів виробництва. Це зумовлено наявністю розвиненої інфраструктури, кваліфікованих кадрів та сприятливих природно-кліматичних умов. Водночас така позиція потребує подальшого впровадження інноваційних технологій, модернізації виробничих потужностей та ефективної державної підтримки для підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області (у постійних цінах 2021 року)

Побудовано за даними [23].

У 2024 році частка продукції тваринництва у загальному обсязі продукції сільського господарства Львівської області становила 25,5%, тоді як у 2020 році - 29,7 %, 2023 році – 26,2 % [22]. Це свідчить про збереження суттєвого, хоча й меншого порівняно з рослинництвом, внеску галузі у формування аграрного виробництва. Така структура вказує на потребу подальшого стимулювання інвестицій у модернізацію тваринницьких комплексів, підвищення продуктивності та впровадження інноваційних технологій, що дозволить зміцнити конкурентоспроможність сектору та забезпечити стабільність продовольчого ринку.

У Львівській області виробництвом продукції тваринництва займаються підприємства та господарства населення. Динаміку наявності сільськогосподарських тварин і птиці у підприємствах та господарствах населення зобразимо на рис. 2.2.

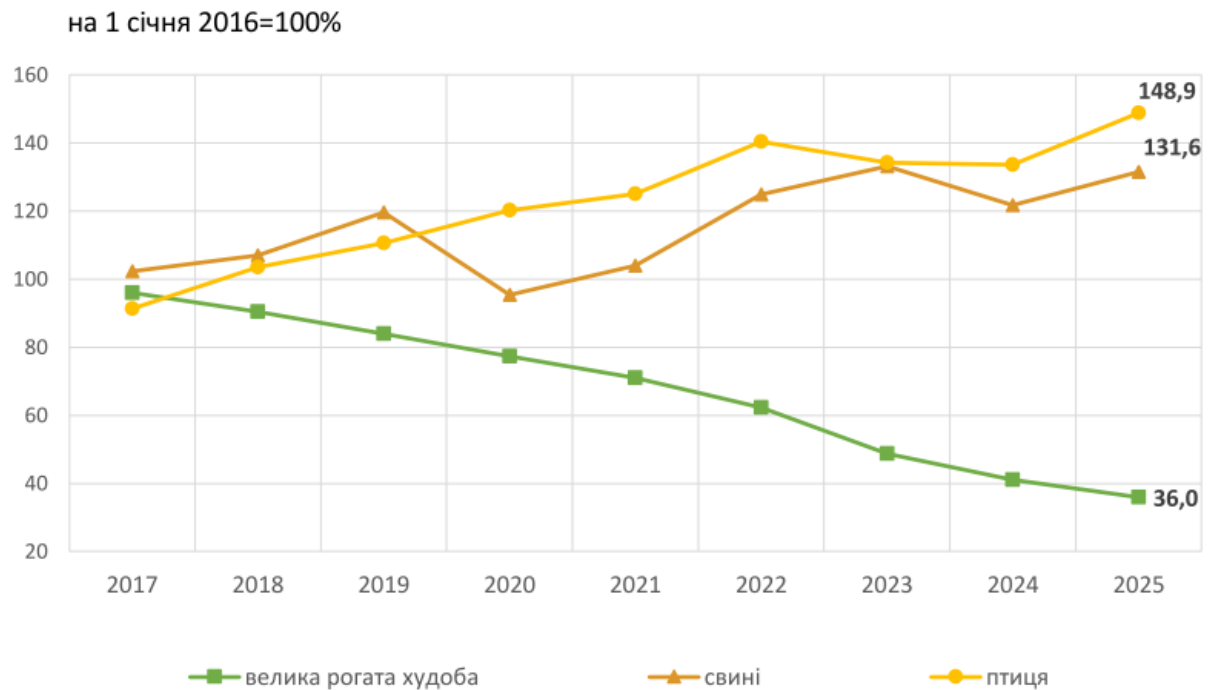

Рис. 2.2. Динаміка наявності сільськогосподарських тварин і птиці у Львівській області

Побудовано за даними [23].

З рисунка бачимо, суттєве зменшення поголів'я ВРХ, в той час як поголів'я свиней і птиці збільшилося.

У господарствах усіх категорій у порівнянні з 1 січня 2024 року спостерігалось зменшення поголів'я великої рогатої худоби на 10,1 тис. голів, або на 12,1%, зокрема корів – на 5,7 тис. голів (на 9,8%) (рис. 2.3).

Також скоротилося поголів'я овець та кіз на 2,4 тис. голів (на 9,4%). Водночас відбулося збільшення чисельності свійської птиці на 1,3 млн голів (на 11,4%) та свиней – на 34,2 тис. голів (на 8,1%), що свідчить про переорієнтацію виробництва на більш продуктивні або рентабельні види тваринництва [22].

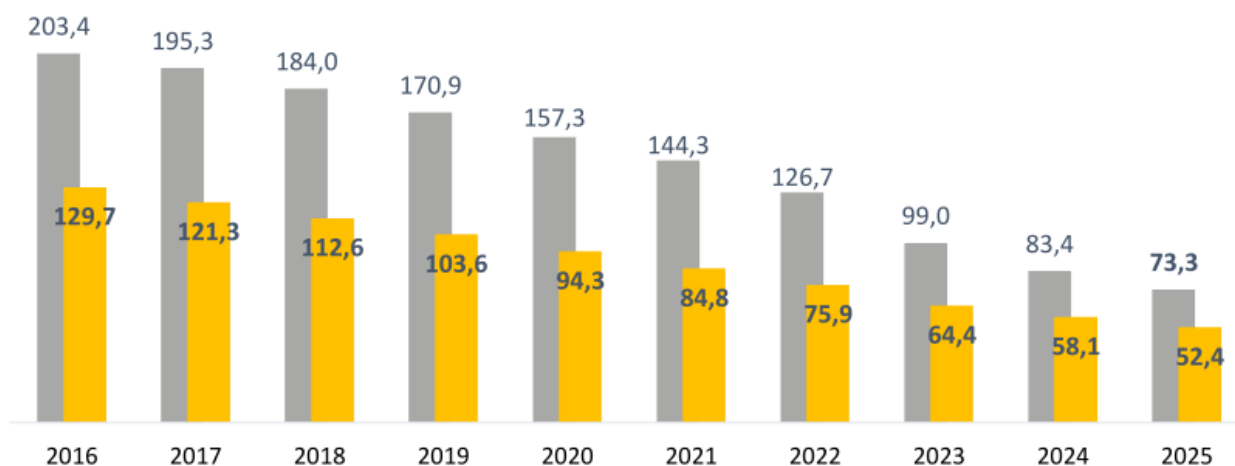

Рис. 2.3. Динаміка наявності ВРХ та корів у Львівській області, тис. гол (станом на 1 січня)

Побудовано за даними [23].

Для оцінки динаміки розвитку тваринницької галузі у Львівській області доцільно проаналізувати зміни обсягів виробництва основних видів продукції за відповідний період. Рисунок 2.4 відображає індекси продукції тваринництва, що дозволяють визначити темпи зростання або скорочення виробництва у регіоні.

2015 рік=100%

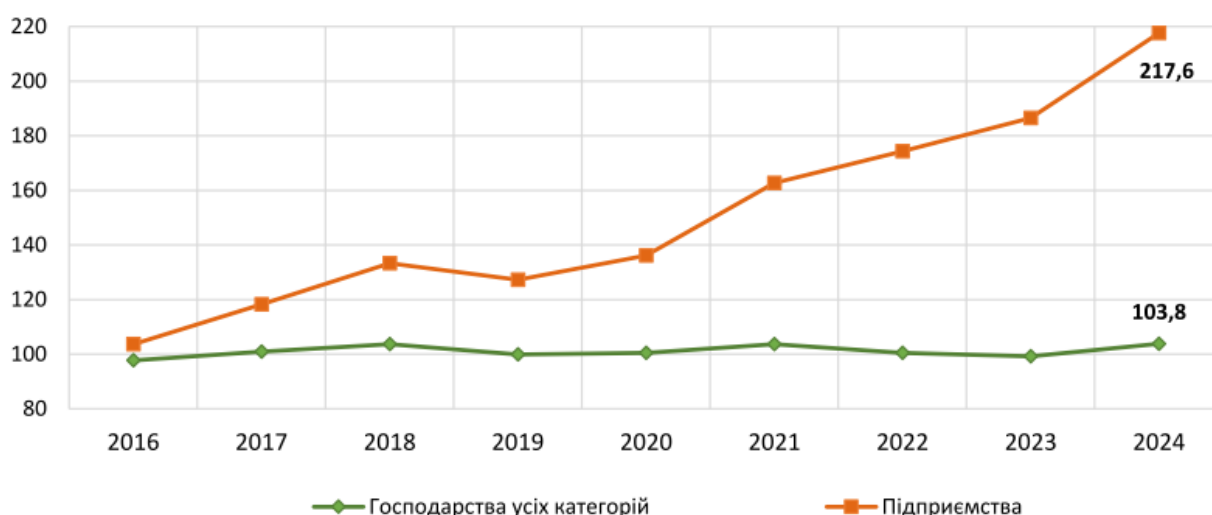

Рис. 2.4. Індекси продукції тваринництва у Львівській області

Побудовано за даними [23].

Порівняно з 2015 роком у галузі тваринництва спостерігалось зростання обсягів виробництва на 3,8%, у тому числі у підприємствах – у 2,2 рази. У структурі загального виробництва продукції тваринництва частка сільськогосподарських тварин (вирощування) у 2024 році склала 70,7%, молока – 18,8%, яєць – 9,0%. Порівняно з 2023 роком продукція тваринництва збільшилась на 4,6%, у сільськогосподарських підприємствах – на 16,7% [22] (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Вирощування сільськогосподарських тварин у 2024 році за категоріями господарств

Побудовано за даними [23].

У 2024 році вирощування великої рогатої худоби та овець і кіз переважно здійснювалося в господарствах населення, що свідчить про збереження традиційного підсобного тваринництва. Свині та свійська птиця переважно вирощувалися у сільськогосподарських підприємствах, що вказує

на їх комерційний характер і орієнтацію на ринок. Вирощування коней практично повністю зосереджене в господарствах населення, що відображає їхнє переважне використання для особистих потреб або фермерських робіт.

Виробництво продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах досліджуваного регіону за період 2010–2024 років загальна жива маса реалізованих на забій тварин істотно зросла, насамперед за рахунок свиней та птиці свійської, тоді як обсяги великої рогатої худоби залишаються низькими. Виробництво молока демонструє стабільне зростання, досягнувши 33,8 тис. т у 2024 році, що свідчить про поступове підвищення продуктивності худоби. Кількість отриманих яєць коливалася у 2010–2020 роках, після чого спостерігається тенденція до стабільного зростання, що відображає розвиток птахівництва (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Виробництво основних видів продукції тваринництва у
сільськогосподарських підприємствах

Показник	2020р	2021р	2022р	2023р	2024р	2024р до 2020р, %
Жива маса тварин, реалізованих на забій, тис. т	101,6	129,2	133,4	144,7	171,2	168,5
Велика рогата худоба	2,1	3,1	2,0	2,5	1,9	90,4
Свині	27,5	40,8	49,2	55,6	58,0	Більше в 2,1 рази
Птиця свійська	72,0	85,3	82,2	86,6	111,3	154,4
Обсяг виробництва молока, тис. т	29,8	29,2	30,7	31,4	33,8	113,4
Кількість яєць, млн. шт	47,2	61,9	68,3	80,5	98,1	Більше в 2,1 рази
Обсяг виробництва меду, т	8	7	5	8	8	100,0

Розраховано на основі даних [24].

Частку кожного виду тваринницької продукції у загальному обсязі виробництва відображає структура виробництва м'яса за видами. Такий

аналіз дозволяє оцінити пріоритети галузі та визначити напрями розвитку тваринництва (рис. 2.6).

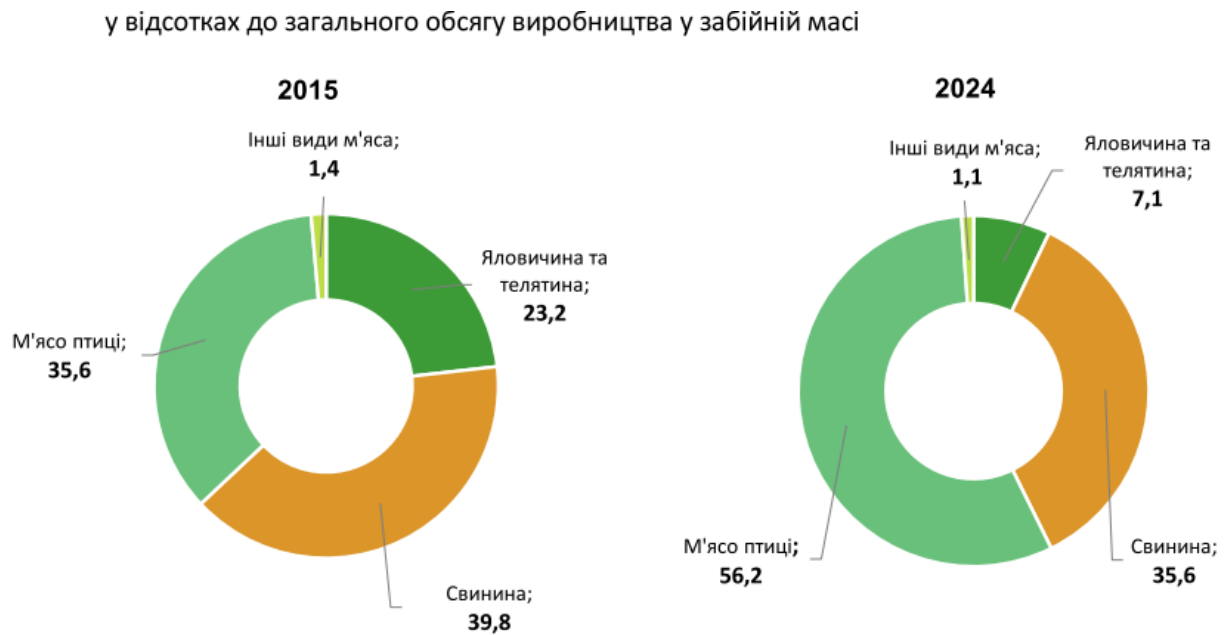

Рис. 2.6. Структура виробництва м'яса за видами

Побудовано за даними [23].

Порівняльний аналіз виробництва м'яса показує, що у 2015 році основну частку виробництва займала свинина (39,8%), тоді м'ясо птиці (35,6%), частка яловичини та телятини становила 23,2%, а інші види м'яса були мінімальними - 1,4%. Тоді як у 2024 році відбулися суттєві зміни у структурі виробництва. М'ясо птиці стало домінуючим продуктом (56,2%), тоді як частка свинини зменшилась до 35,6%, а яловичини та телятини – різко скоротилась до 7,1%. Частка інших видів м'яса залишилась незначною (1,1%).

Ці зміни свідчать про трансформацію споживчих пріоритетів та технологічні зрушення у виробництві: м'ясо птиці здобуло популярність завдяки нижчій вартості, швидшому циклу вирощування та меншій енерговитратності порівняно зі свининою та яловичиною. Зменшення частки яловичини та телятини пов'язане зі зростанням вартості виробництва.

Надій молока на одну корову є важливим показником ефективності тваринництва в різних типах господарств. Дані свідчать про поступове зростання продуктивності в підприємствах та більш стабільний рівень надою у господарствах населення (рис. 2.7).

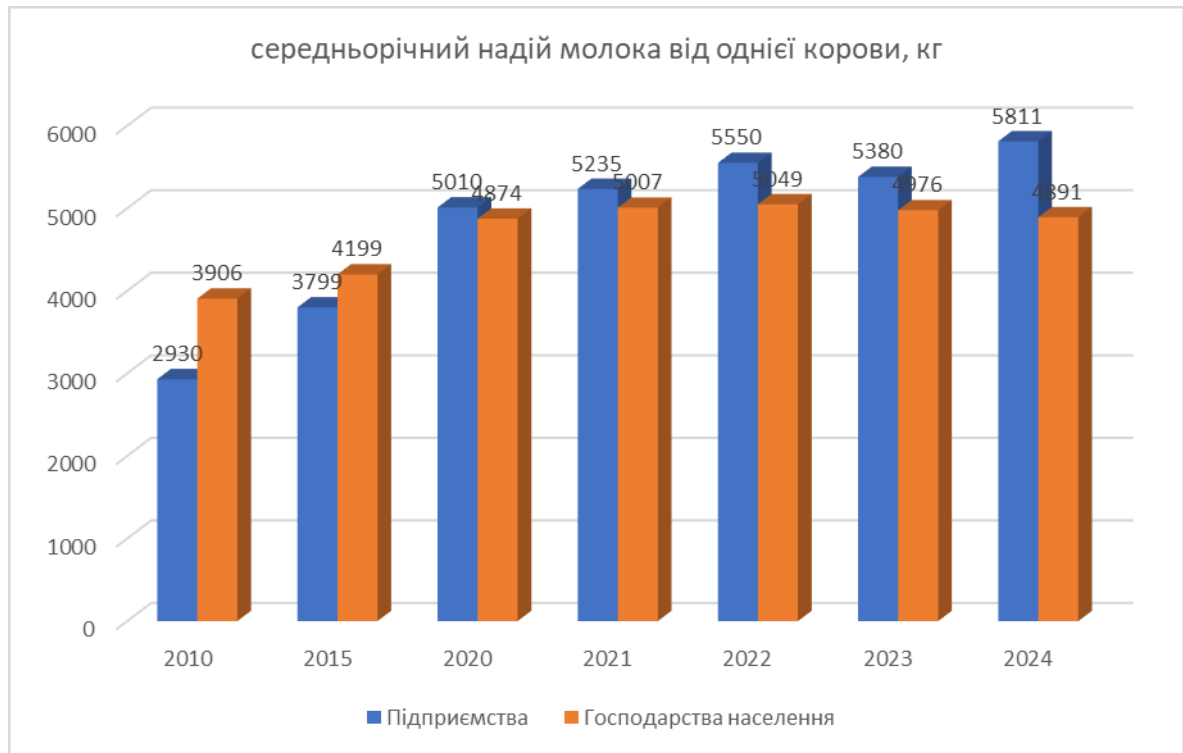

Рис. 2.7. Порівняльний аналіз динаміки надоїв молока у підприємствах та господарствах населення

Побудовано за даними [23].

Аналіз рисунка показує, що надій молока в підприємствах з 2010 по 2024 рік зріс майже вдвічі, що свідчить про підвищення ефективності великотоварного виробництва. У господарствах населення надій також збільшувався до 2022 року, після чого спостерігається невелике зниження, що пов'язано з обмеженими ресурсами. Порівняння двох типів господарств показує, що підприємства демонструють значно вищу динаміку зростання продуктивності корів.

Аналіз економічної ефективності виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області показує, що попри наявні виклики, галузь демонструє потенціал до зростання за рахунок оптимізації витрат, модернізації виробничої бази та підвищення продуктивності поголів'я.

2.2 Структура та тенденції зміни витрат на виробництво продукції тваринництва

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств з виробництва продукції тваринництва у Львівській області значною мірою залежить від оптимальності структури їх витрат та здатності адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища. Тваринництво традиційно займає вагоме місце в аграрному секторі регіону, формуючи значну частку валової продукції та забезпечуючи продовольчу безпеку. У сучасних умовах підвищеної витрат на ресурси, зростання цін на паливо, енергоносії, ветеринарні препарати та комбікорми особливої ваги набуває аналіз структури витрат і виявлення ключових тенденцій їх зміни. Це дозволяє сільськогосподарським підприємствам орієнтуватися на оптимізацію виробничих процесів, підвищення рентабельності та зміцнення конкурентних позицій [25].

Структура витрат на виробництво продукції тваринництва відрізняється в підприємствах залежно від їх спеціалізації, масштабів діяльності, технологічного рівня та організаційних підходів. У господарствах із високим рівнем механізації та інноваційними технологіями значну частку становлять амортизаційні відрахування й витрати на енергоносії, тоді як у традиційних фермерських господарствах переважають витрати на корми та оплату праці. Також істотний вплив має вид тваринницької продукції: наприклад, у молочному скотарстві домінують витрати на корми та

ветеринарне обслуговування, у птахівництві - на комбікорми та енергію, а у свинарстві - на корми та підтримання мікроклімату. Водночас природно-кліматичні умови, рівень інтеграції з рослинництвом і доступ до власної кормової бази формують індивідуальні особливості кожного підприємства, що зумовлює різні підходи до оптимізації та управління витратами.

Перш, ніж проаналізувати структуру витрат та подати їх аналіз, наведемо перелік основних виробників продукції тваринництва у Львівській області (табл. 2.2 і табл. 2.3).

Таблиця 2.2

Основні сільськогосподарські підприємства, які займаються виробництвом продукції тваринництва

№	Підприємство	Основний напрям тваринництва
1	ТзОВ «Галичина-Захід»	Свинарство (промислове)
2	ТзОВ «Меринос-Захід»	Вівчарство
3	ТОВ АФ «П'ятихатська»	Скотарство, свинарство, птахівництво
4	ПСП «Явір»	Молочне скотарство
5	ТОВ «ЮТС-Агропродукт»	Скотарство
6	ПАП «Бережниця»	Молочне скотарство
7	ТОВ «Понори»	Молочне скотарство
8	ТОВ «Кищенці»	Скотарство
9	ПСП «Червоний Маяк»	Молочне скотарство
10	ТОВ «ЗК „Хорс“»	Молочне скотарство
11	ПП «ГОВІ»	Птахівництво
12	ТОВ ім. Маркіяна Шашкевича	Молочне скотарство
13	ПП «Урожай»	Свинарство
14	Агрофірма «Правда»	Молочне скотарство
15	Агрофірма ім. Данила Галицького	Скотарство
16	ПАФ «Білий Стік»	Скотарство, свинарство

Складено на основі даних Опендатабот

Таблиця 2.3

Основні фермерські господарства, які займаються виробництвом продукції тваринництва

№	Фермерське господарство	Основний напрям тваринництва
1	ФГ «Добра Корівка»	Молочне скотарство
2	ФГ «Нива»	Молочне скотарство, свинарство
3	ФГ «Перлина Турії»	М'ясне скотарство
4	ФГ «Велес Віта»	Скотарство
5	ФГ «Ярмола»	Свинарство
6	ФГ «Кричковський»	Молочне скотарство
7	ФГ «Шеврет»	Племінне козівництво

Складено на основі даних Опендатабот

Структура витрат у виробництві продукції тваринництва має комплексний характер і включає матеріальні, трудові, енергетичні, технічні та інші елементи. Традиційно найбільшу частку становлять кормові витрати, які у різних видах тваринництва коливаються від 45 до 70 % у загальних виробничих витратах [25].

Витрати на виробництво продукції тваринництва у ПАФ «Білий Стік» показують, що найбільшу питому вагу у прямих матеріальних витратах займають корми – 82% усіх витрат і вони є важливим чинником собівартості. Така структура свідчить про високу залежність підприємства від цінових коливань на корми та потребу у підвищенні ефективності їх використання. Інші статті витрат мають відносно незначну частку: інша продукція – 1,2%, пальне й мастильні матеріали та електроенергія – по 4,6%, запасні частини – 7,6%. Це вказує на відносну стабільність допоміжних витрат, проте підкреслює необхідність оптимізації енергоспоживання та технічного обслуговування для зниження витрат у довгостроковій перспективі (рис. 2.8).

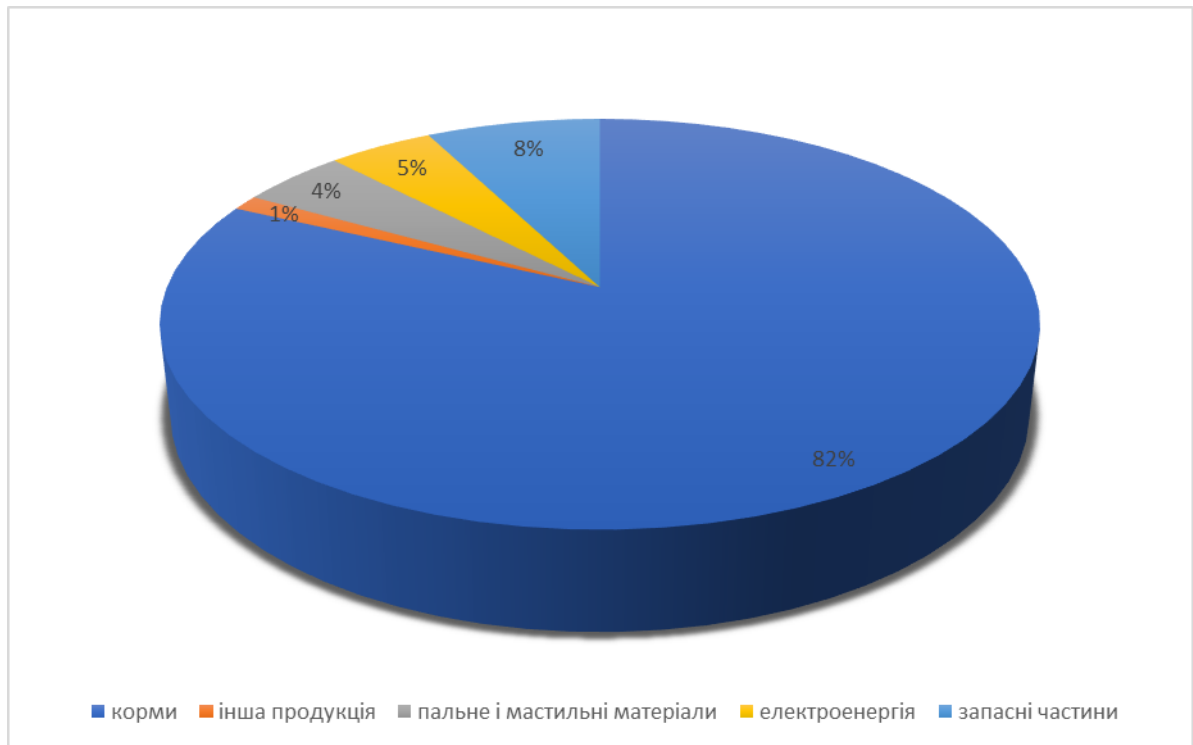

Рисунок 2.8. Структура прямих матеріальних витрат на виробництво продукції тваринництва у ПАФ «Білий Стік»

Побудовано за даними річного звіту агрофірми [29]

В структурі виробничої собівартості продукції тваринництва найбільшу частку займають прямі матеріальні витрати, особливо вартість кормів. Для ВРХ вони становлять 58,48% від загальної собівартості, для свиней – 79,12%, а для молока – 59,18%. Витрати на пальне та мастильні матеріали є незначними і коливаються від 3,07% до 3,31%. Прямі витрати на оплату праці мають помітну частку лише у виробництві ВРХ (20,86%), у той час як для свиней і молока вони значно менші – 1,58% та 7,86% відповідно. Інші прямі та загальновиробничі витрати складають від 8,17% до 20,59%, де значну частку займають відрахування на соціальні заходи, амортизація та решта витрат. Для молока загальновиробничі витрати найбільш вагомі (20,59%), тоді як у свиней їхня частка не перевищує 8,68%. Загалом структура витрат показує, що основні ресурси спрямовані на забезпечення кормової бази та підтримання трудових ресурсів, а також покриття

загальновиробничих витрат, що є характерним для виробництва продукції тваринництва (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Вартість і структура витрат на виробництво продукції тваринництва у
ПАФ «Білий Стік», тис. грн

Статті витрат	ВРХ (жива маса приросту)		Свині (жива маса приросту)		Молоко	
	Вартість, тис. грн	Структура, %	Вартість, тис. грн	Структура, %	Вартість, тис. грн	Структура, %
<i>Виробнича собівартість, всього</i>	9774	100	1140	100	49235	100
<i>в т.ч. прямі матеріальні витрати</i>	6937	70.96	1022	89.65	35228	71.55
<i>з них: вартість кормів</i>	5716	58.48	902	79.12	29140	59.18
<i>вартість пального і мастильних матеріалів</i>	318	3.25	35	3.07	1629	3.31
<i>вартість решти матеріальних витрат</i>	903	9.24	85	7.46	4459	9.06
<i>прямі витрати на оплату праці</i>	2039	20.86	18	1.58	3868	7.86
<i>інші прямі витрати і загальновиробничі витрати, всього</i>	798	8.17	99	8.68	10139	20.59
<i>з них: амортизація</i>	425	4.35	4	0.35	806	1.64
<i>відрахування на соціальні заходи</i>	197	2.02	19	1.67	3464	7.04
<i>оплата послуг сторонніх організацій</i>	-	—	-	—	133	0.27
<i>решта прямих і загальновиробничих витрат</i>	177	1.81	77	6.75	5736	11.65

Складено за даними річного звіту агрофірми [29]

Оскільки в структурі витрат на виробництво продукції тваринництва найбільша частка припадає на корми, то доцільно проаналізувати кормова

базу. Вона є однією з головних умов розвитку тваринництва і забезпечує стабільне та якісне годування тварин, що безпосередньо впливає на їх продуктивність, здоров'я та репродуктивні показники. Формування такої бази передбачає оптимальне використання природних пасовищ, заготівлю високоякісних кормів, впровадження сучасних технологій згодовування та збалансованого раціонування. Крім того, розвиток кормової бази стимулює ефективність виробництва, знижує витрати на кормові ресурси та сприяє підвищенню економічної стабільності підприємств, що займаються вирощуванням продукції тваринництва.

На рисунку 2.9 показано динаміку посівних площ основних культур у сільськогосподарських підприємствах Львівської області у період 2015–2024 років, продукцію яких використовують для годівлі тварин.

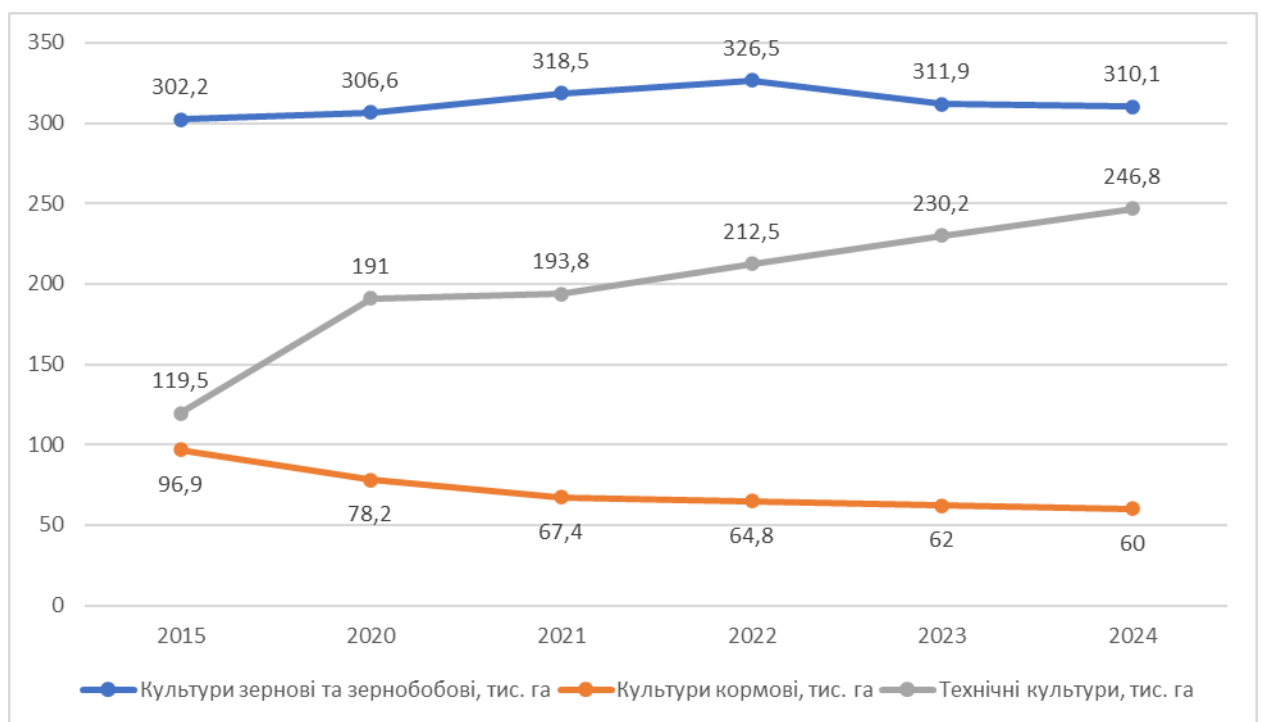

Рис. 2.9. Динаміка посівних площ основних культур для галузі тваринництва у Львівській області

Побудовано на основі даних [24].

Як бачимо, посівні площі зернових та зернобобових культур демонструють поступове зростання до 2022 року з подальшим незначним зниженням у 2023–2024 роках, що свідчить про стабілізацію виробництва цих культур. Площі кормових культур, навпаки, з року в рік зменшуються, що пов'язано зі скорочення поголів'я худоби. Найбільш помітне зростання спостерігається у площах технічних культур, які майже подвоїлися за аналізований період, що свідчить про активне впровадження високорентабельних культур та орієнтацію господарств на інтенсифікацію вирощування продукції з високою доданою вартістю. Таким чином, структура посівних площ демонструє тенденцію до концентрації на технічних культурах при стабілізації зернових і зниженні кормових культур, що відображає зміну стратегічних пріоритетів сільськогосподарських підприємств регіону.

Проаналізуємо в динаміці ефективність вирощування кормових культур (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка урожайності та валових зборів кормових культур у
Львівській області

Культура	Показник	2015р	2020р	2021р	2022р	2023р	2024р
Коренеплоди кормові	Валовий збір, т	396846	320219	286275	275294	265661	243692
	Урожайність, ц/га	316	322	330	326	329	312
Культури кормові баштанні	Валовий збір, т	1940	6714	6638	6560	6194	6159
	Урожайність, ц/га	281	269	267	268	270	272
Кукурудза кормова	Валовий збір, т	53035	74918	59202	51341	59528	68139
	Урожайність, ц/га	220	357	324	284	336	367
Трави однорічні (на сіно)	Валовий збір, т	58311	48856	43310	43014	40996	39429
	Урожайність, ц/га	41,6	40,3	39,9	40,5	40,7	40,5
Трави	Валовий	18016	8388	6382	3557	5428	5758

однорічні (на корм зелений, сінаж, силос, трав'яне борошно)	збір, т						
	Урожайність, ц/га	129	132	122	111	128	164
Трави багаторічні (на сіно)	Валовий збір, т	237878	193016	163059	159093	153068	148344
	Урожайність, ц/га	39,2	38,2	37,7	38,0	38,5	38,7
Трави багаторічні (на корм зелений, сінаж, силос)	Валовий збір, т	24667	17235	15655	7447	10181	11422
	Урожайність, ц/га	141	174	177	180	200	201
Сіножаті (на сіно)	Валовий збір, т	142175	116332	111922	106097	102082	114101
	Урожайність, ц/га	13,4	11,1	10,6	10,1	9,7	10,8
Сіножаті (на корм зелений, сінаж, силос)	Валовий збір, т	534	2137	4326	4924	3760	2213
	Урожайність, ц/га	59	137	155	129	163	144

Розраховано на основі даних [23].

Аналізуючи динаміку кормових культур за період 2015–2024 рр., спостерігається загальна тенденція до зниження валового збору більшості культур при відносно стабільній або помірно змінній урожайності. Зокрема, коренеплоди кормові та багаторічні трави на сіно демонструють стале зменшення обсягів виробництва, хоча врожайність залишається практично незмінною, що свідчить про скорочення площ під посіви. Кукурудза кормова показує коливання валового збору, водночас урожайність значно зросла до 367 ц/га у 2024 р., що вказує на підвищення продуктивності на одиницю площі. Трави однорічні для сіна та для кормових цілей відзначаються зменшенням обсягів виробництва з певним відновленням у 2023–2024 рр., при цьому урожайність однорічних трав для зеленого корму і силосу демонструє суттєве зростання до 164 ц/га у 2024 р., що відображає ефект технологічних покращень або інтенсивного вирощування на зменшених

площах. Загалом, тренд свідчить про оптимізацію виробництва та концентрацію на більш продуктивних культурах.

Галузь кормовиробництва має мати належну державну підтримку. Нині одним з нормативних документів є Концепція розвитку кормовиробництва в Україні на період до 2025 р [68]. На її основі передбачено комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва кормів, впровадження сучасних технологій переробки сировини, стимулювання інвестицій та підтримку малих і середніх виробників. Реалізація цієї концепції дозволить забезпечити сільськогосподарські підприємства високоякісними кормами, знизити залежність від імпорту та створити умови для стійкого розвитку агропромислового комплексу, підвищення продовольчої безпеки та економічної стабільності країни.

У 2025 р. уряд країни прийняв рішення щодо розвитку скотарства. Держава відшкодуватиме сільськогосподарським виробникам до 25% витрат на будівництво або реконструкцію [31]. Така підтримка спрямована на підвищення ефективності виробництва, покращення якості молочної та м'ясної продукції, збільшення продуктивності тварин та стимулювання інвестицій у розвиток галузі. Водночас очікується створення нових робочих місць у сільській місцевості та зміцнення продовольчої безпеки країни.

Науковці виділяють низку ключових чинників, що гальмують розвиток кормовиробництва в Україні [32, 33]:

1. Недостатнє фінансування та інвестиції – нестача державної підтримки, обмежені кредити та високі процентні ставки для фермерів.
2. Висока вартість сировини та матеріалів – зростання цін на насіння, добрива, засоби захисту рослин та паливо.
3. Низький рівень механізації та технологічної оснащеності – старе обладнання, низька автоматизація процесів виробництва кормів.

4. Обмежена науково-технічна підтримка – відсутність сучасних технологій переробки кормів і адаптованих сортів сільськогосподарських культур.
5. Неефективна система логістики та зберігання – проблеми з транспортуванням, зберіганням і якістю кормів.
6. Недосконала система державного регулювання та нормативно-правова база – низька стимулююча політика для виробників кормів, відсутність пільг і субсидій.
7. Кадрові проблеми – дефіцит кваліфікованих фахівців у галузі кормовиробництва та тваринництва.
8. Сезонність та кліматичні ризики – залежність від погодних умов, посухи, повені та інших екстремальних явищ.
9. Нестабільність ринку та низька купівельна спроможність фермерів – непередбачувані ціни на корми і продукцію тваринництва.
10. Низький рівень інтеграції з міжнародними ринками та новими технологіями – слабе впровадження європейських стандартів і практик кормовиробництва.

Варте уваги управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями та носіями з одночасним контролем рівня витрат та стимулюванням їх зниження [34].

Ефективне управління витратами виробництва, їх оптимальний розподіл та раціональне використання дозволяють скоротити собівартість готової продукції. Особливо ефективність функціонування сільськогосподарського підприємства залежить від раціонального використання всіх видів ресурсів, що обумовлює необхідність поступового переходу до єдиної системи управління витратами. Схема удосконалення складових впливу на структурний обсяг витрат підприємства наведена на рис. 2.10.

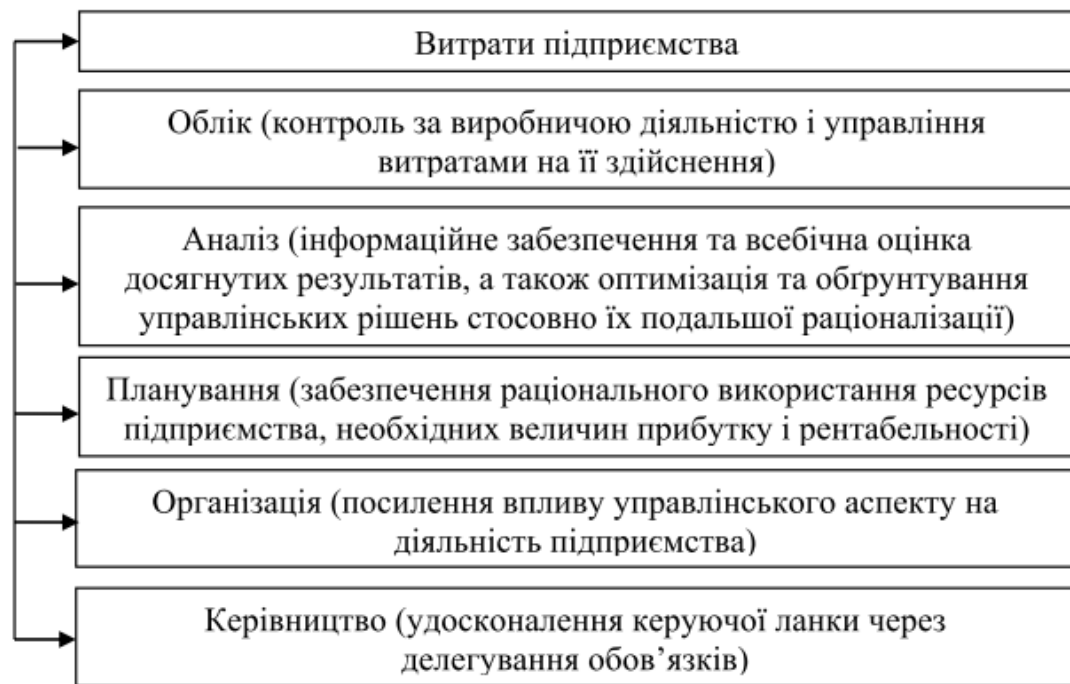

Рис. 2.10. Складові впливу на витрати підприємства [34].

Підсумовуючи, зауважимо, що в структурі витрат на виробництво продукції тваринництва характеризується переважають витрати на корми, заробітну плату та енергоносії, що визначає основні напрямки економічного управління підприємствами. Аналіз тенденцій показує поступове зростання питомої ваги витрат на корми та енергетичних витрат у загальній собівартості продукції, що зумовлено підвищенням цін на ресурси та розвитком технологічного оснащення. Водночас спостерігається тенденція до оптимізації трудових та адміністративних витрат завдяки впровадженню автоматизації та сучасних методів управління виробництвом. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до контролю та планування витрат, що забезпечує підвищення ефективності тваринницьких підприємств і конкурентоспроможності продукції на ринку.

2.3. Виявлення основних резервів зниження собівартості продукції тваринництва

Резерви зниження собівартості продукції можна розглядати як потенціал економії ресурсів та підвищення продуктивності за рахунок організаційних, технологічних і економічних заходів. Виявлення цих резервів дозволяє підприємствам не лише зменшити витрати, а й підвищити рівень рентабельності та фінансової стабільності, що особливо важливо для Львівської області з огляду на специфіку аграрного сектору та вплив кліматичних і економічних чинників на виробництво тваринницької продукції.

Собівартість продукції тваринництва формується під впливом декількох основних груп витрат, серед яких:

1. Витрати на корми – займають найбільшу питому вагу у загальній собівартості продукції, особливо у молочному та м'ясному скотарстві. Коливання цін на комбікорми, сіно та концентрати прямо впливають на економічну ефективність виробництва.
2. Оплата праці та соціальні витрати – включають заробітну плату персоналу, нарахування на соціальні фонди та преміальні виплати. Витрати на працю формують значну частку собівартості продукції, особливо у фермерських господарствах та кооперативах.
3. Витрати на енергетичні ресурси та технологічне обладнання – включають електроенергію, паливо, амортизацію техніки та утримання будівель. Сучасні технології дозволяють значно зменшувати ці витрати, проте їх впровадження вимагає початкових інвестицій.
4. Витрати на ветеринарне забезпечення та ветеринарні препарати – гарантують здоров'я тварин та високі показники продуктивності, проте при неефективному управлінні можуть збільшувати собівартість.

5. Інші виробничі витрати – включають витрати на воду, дезінфекцію, логістику та адміністративні потреби.

Аналіз структури собівартості продукції тваринництва у Львівській області свідчить про значну питому вагу витрат на корми, що в середньому становить 50–70% (п. 2.1) від загальної собівартості молочної та м'ясної продукції. Це вказує на необхідність першочергового пошуку резервів економії у кормовій базі та підвищенні ефективності її використання.

На думку дослідників [35] резерви зниження собівартості можна поділити на поточні та прогнозовані, які охоплюють усі види збиткових витрат, надмірне використання ресурсів та разові грошові витрати (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Резерви зниження собівартості продукції [35].

Виявлення резервів зниження собівартості продукції тваринництва у Львівській області можна здійснити за кількома напрямками (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Основні резерви зниження собівартості продукції тваринництва

Напрямок	Основні резерви	Заходи
1. Раціоналізація кормової бази та підвищення її ефективності	Зменшення питомої ваги кормових витрат	- Впровадження збалансованих раціонів з оптимізацією білків, жирів, вуглеводів - Використання місцевих кормових ресурсів (силос, сіно, відходи переробки) - Застосування кормових добавок та ензимів для підвищення засвоюваності - Контроль якості кормів та їх зберігання
2. Підвищення продуктивності тварин	Збільшення продуктивності на одну голову	- Селекційна робота для покращення генетичного потенціалу - Сучасні технології утримання (стійлове утримання, автоматизація доїння) - Контроль стану здоров'я та профілактика захворювань - Оптимізація вікової структури стада
3. Раціоналізація витрат на енергетичні ресурси та технічне забезпечення	Зниження витрат на енергію та обладнання	- Модернізація та автоматизація технологічного обладнання - Використання альтернативних джерел енергії (сонячні панелі, біогаз) - Впровадження енергозберігаючих технологій у приміщеннях та на кормозаготівельних комплексах
4. Оптимізація трудових ресурсів та підвищення кваліфікації персоналу	Зменшення витрат на робочу силу	- Сучасні системи управління персоналом та мотивації - Автоматизація виробничих процесів - Навчання та підвищення кваліфікації працівників - Оптимізація графіків роботи та контролю виробничих показників
5. Зменшення витрат на ветеринарне забезпечення	Ефективне ветеринарне супроводження	- Системи профілактичних заходів та регулярне обстеження - Своєчасна вакцинація та контроль якості препаратів - Інтегровані системи управління здоров'ям тварин із IT-моніторингом
6. Раціоналізація логістики та управління матеріальними потоками	Зниження витрат на транспортування та зберігання	- Оптимізація маршрутів доставки кормів і продукції - Системи складського обліку та планування запасів - Кооперація фермерів для спільного використання транспорту та складських потужностей

Сформовано автором на основі [4, 36]

Комплексне використання цих резервів дозволить не лише знизити собівартість продукції, а й підвищити фінансову стабільність підприємств, їх інвестиційну привабливість та готовність до розвитку в умовах сучасного ринку. Для ефективної реалізації цих заходів необхідне поєднання економічних, організаційних та технологічних рішень, що враховують специфіку виробництва у Львівській області та сучасні виклики аграрної галузі.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

3.1. Впровадження інноваційних технологій у тваринництві як чинник зниження витрат

Ефективність виробництва в галузі тваринництва безпосередньо залежить від рівня організації виробництва, використання ресурсів і технологій. Зважаючи на сучасні економічні та екологічні виклики, серед яких зростання цін на кормові ресурси, енергоресурси та робочу силу, перед господарствами постає необхідність підвищення ефективності діяльності за рахунок оптимізації витрат.

Впровадження інноваційних технологій у тваринництві виступає одним із ключових механізмів підвищення економічної ефективності. Інновації дозволяють не лише покращити продуктивність тварин, але й знизити собівартість продукції шляхом оптимізації витрат на корм, енергію, ветеринарне обслуговування та трудові ресурси. У сучасних умовах трансформації аграрного сектора та цифровізації економіки важливим є комплексний підхід до впровадження нових технологій, що включає автоматизацію процесів, використання біотехнологій, цифрових платформ управління та аналітики [36, 37].

Особлива роль, на думку Мазуренко О.В. відводиться формуванню державного механізму забезпечення інноваційного розвитку галузі тваринництва [38]. Такий механізм включає комплексну систему заходів, спрямованих на стимулювання науково-технічних досліджень, впровадження сучасних технологій та підвищення ефективності виробництва, а також розробку державних програм підтримки інновацій, фінансове стимулювання через гранти та пільгове кредитування, створення науково-дослідних центрів

і кластерів. Важливим аспектом є інтеграція освіти, науки і бізнесу для підготовки висококваліфікованих кадрів та забезпечення передачі технологічних знань у практику. Ефективна реалізація цього механізму сприяє підвищенню конкурентоспроможності галузі, зростанню продуктивності тваринництва та розвитку екологічно безпечних та ресурсоефективних виробничих систем (рис. 3.1).

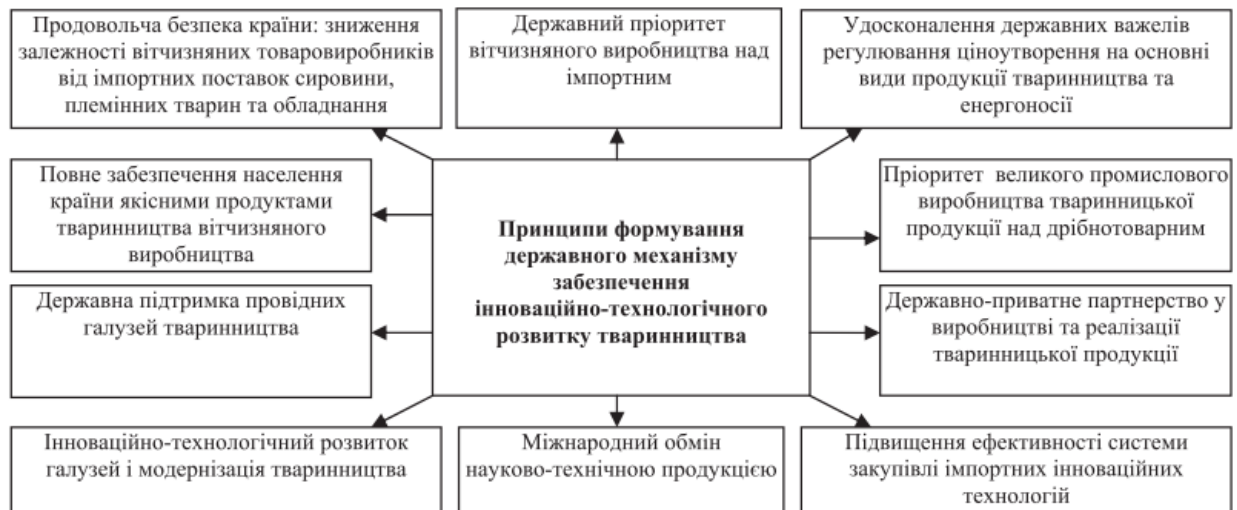

Рис. 3.1. Принципи формування державного механізму забезпечення інноваційного розвитку галузі тваринництва

Побудовано на основі [38].

Інноваційні технології у тваринництві охоплюють широкий спектр рішень, які дозволяють оптимізувати процеси виробництва і управління підприємством. До них належать:

1. Автоматизація годівлі та доїння. Сучасні автоматичні системи годівлі дозволяють точніше розподіляти корм, забезпечуючи тварин оптимальними поживними речовинами відповідно до віку, породи та продуктивності. Це знижує втрати корму та підвищує продуктивність тварин. Автоматичні доїльні установки скорочують час обслуговування тварин та зменшують витрати на робочу силу.

2. Біотехнології та генетика. Селекція високопродуктивних порід та використання генетичних методів підвищення продуктивності стада дозволяє отримувати більше продукції з меншою кількістю тварин. Біотехнологічні рішення, такі як штучне осіменіння, клонінг, використання пробіотиків та кормових добавок, сприяють зменшенню захворюваності та підвищенню ефективності використання кормів.

3. Системи моніторингу та управління стадом. Впровадження IoT-пристроїв, датчиків здоров'я та систем відстеження поведінки тварин дозволяє своєчасно виявляти проблеми зі здоров'ям та продуктивністю, що знижує витрати на ветеринарне обслуговування та зменшує втрати продукції через хвороби.

4. Цифрові платформи управління та аналітики. Використання спеціалізованих програм для управління виробництвом дає змогу аналізувати дані про корм, продуктивність та витрати в режимі реального часу. Це дозволяє оптимізувати планування, знижувати надлишкові витрати та приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Впровадження інноваційних технологій у тваринництві має безпосередній економічний ефект (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Економічний ефект від впровадження інновацій у галузь тваринництва

Аналізуючи рис. 3.2. зауважимо, що корм є одним із найвагоміших елементів витрат у тваринництві. Точне визначення норм годування та використання високоякісних кормових сумішей дозволяє зменшити надлишкові витрати. Наприклад, автоматичні системи годівлі зменшують втрати корму на 10–20%, що суттєво впливає на собівартість продукції [38].

Автоматизація ключових процесів (доїння, годівля, прибирання) дозволяє скоротити кількість персоналу та підвищити продуктивність праці. Це особливо важливо для великих підприємств, де витрати на оплату праці становлять значну частку витрат.

Системи моніторингу стану здоров'я тварин дозволяють своєчасно виявляти захворювання, що запобігає масовим спалахам та значним фінансовим втратам. Використання біотехнологій у профілактиці хвороб (пробіотики, вакцини нового покоління) також сприяє зниженню витрат на лікування.

Сучасне обладнання для утримання тварин, клімат-контроль та енергозберігаючі технології дозволяють скоротити витрати на електроенергію, воду та опалення приміщень. Це особливо важливо для підприємств, що використовують закриті технології утримання.

Інновації забезпечують більший вихід продукції при тих самих ресурсах. Наприклад, застосування генетично високопродуктивних порід та точне годування збільшує продуктивність ВРХ, що автоматично знижує собівартість одиниці продукції.

Для ефективного впровадження інновацій у тваринництві важливо дотримуватися комплексного підходу. Серед основних напрямків виділимо наступні:

1. Механізація та автоматизація виробничих процесів. Включає встановлення автоматичних доїльних апаратів, кормо- та водопоїльних систем, систем для прибирання гною, що дозволяє оптимізувати процеси та зменшити витрати на робочу силу.

2. Використання інформаційних технологій та аналітики. Системи управління стадом, IoT-пристрої та програми аналітики забезпечують контроль над продуктивністю та витратами в реальному часі.

3. Біотехнологічні інновації. Генетичні програми поліпшення порід, застосування пробіотиків та кормових добавок, сучасні методи профілактики та лікування хворіб.

4. Енергоефективні та екологічні технології. Впровадження систем рециркуляції повітря, опалення та охолодження приміщень, використання відновлюваних джерел енергії.

5. Навчання персоналу та розвиток компетенцій. Інновації ефективні лише за умови правильного використання. Тому важливо вкладати ресурси в навчання персоналу, підвищення кваліфікації та управлінські навички.

У Львівській області можна навести декілька прикладів впровадження інновацій у галузь тваринництва.

Так, молочна ферма Mukko Milk реалізує масштабний проєкт побудови сучасної ферми, де планують утримувати до 2 000 корів. Сучасний комплекс включатиме тваринницькі приміщення, ветеринарний блок, приміщення для зберігання кормів, що дозволяє забезпечити високі стандарти утримання, гігієни та розвитку молочного скотарства [39]. Такий проєкт - приклад інвестування у модернізацію: створення великомасштабного виробництва з європейськими технологіями, що підвищує ефективність, потенційно — якість молока та стабільність виробництва.

У Львівській області помітно зростає кількість сімейних молочних ферм: такі ферми від 1 до 50 корів отримують підтримку та нарощують поголів'я. Цей формат - альтернатива великим агрокомплексам, орієнтований на невелике господарство, де застосовуються більш гнучкі моделі виробництва й, як правило, - більш особистий контроль якості [40].

Впровадження інноваційних технологій у тваринництві є одним із найбільш ефективних шляхів зниження витрат та підвищення економічної ефективності виробництва. Автоматизація процесів, застосування біотехнологій, використання цифрових систем управління та аналітики дозволяють оптимізувати витрати на корм, робочу силу, ветеринарні послуги та енергоресурси.

В умовах глобальної конкуренції та підвищення вимог до якості продукції інноваційні підходи стають не просто бажаними, а необхідними для збереження рентабельності та стабільності господарств. Комплексне впровадження сучасних технологій дозволяє забезпечити стійкий розвиток тваринництва, скоротити втрати та підвищити продуктивність, що в перспективі сприяє економічній стабільності підприємств аграрного сектору.

3.2. Розвиток органічного тваринництва як ресурсозберігаючої інновації.

Органічне тваринництво посідає важливе місце в системі сучасного аграрного виробництва, формуючи нову парадигму ефективного й екологічно відповідального використання ресурсів. У контексті глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, виснаженням природних ресурсів і зростанням попиту на безпечну харчову продукцію, органічні практики у тваринництві набувають статусу стратегічно важливої інновації. Сутність органічного тваринництва полягає не лише у відмові від синтетичних стимуляторів росту, антибіотиків чи ГМО-кормів, а й у побудові гармонійної системи взаємодії між тваринами, ґрунтами, рослинами та природними екосистемами, що забезпечує раціональне використання земельних, енергетичних і біологічних ресурсів [44].

Виробництво екологічно безпечної продукції можливе лише за умови проходження підприємствами відповідної сертифікації, що здійснюється

спеціалізованими організаціями. В Україні функції з сертифікації підприємств, які виготовляють екологічно безпечну (органічну) продукцію, виконує ТОВ «Органік Стандарт». Для країн, що не входять до Європейського Союзу, ця установа застосовує стандарт Міжнародних акредитованих органів сертифікації з органічного виробництва та переробки, який є еквівалентним Постановам Ради (ЄС) № 834/2007 та № 889/2008 [42].

Підприємства, які виробляють екологічно безпечну продукцію тваринництва повинні дотримуватися певних вимог (табл. 3.1).

Одним із ключових аспектів, що дозволяє розглядати органічне тваринництво як ресурсозберігаючу інновацію, є оптимізація кормової бази. У традиційних виробничих системах значна частина ресурсів спрямовується на виробництво інтенсивних кормів, часто із залученням хімічних добрив та пестицидів. Натомість в органічному тваринництві перевага надається натуральним кормам, що вирощуються за принципами органічного землеробства, а також максимальному використанню природних луків, пасовищ і багаторічних трав. Такий підхід сприяє мінімізації антропогенного навантаження на ґрунти, зменшенню витрат на виробництво кормів та підвищенню їхньої біологічної цінності. Крім того, органічні технології передбачають локальне виробництво кормів, що значно скорочує транспортні витрати та екологічний слід виробництва.

Органічне тваринництво також вирізняється високим потенціалом у сфері циркулярного використання ресурсів. Гній і підстилка, що утворюються в процесі утримання тварин, розглядаються не як відходи, а як цінні органічні добрива, які повертаються в ґрунт, забезпечуючи його родючість. Така замкнена система зменшує залежність фермерських господарств від мінеральних добрив, сприяє збереженню структури ґрунтів, накопиченню гумусу та підвищенню їхньої здатності до відновлення.

Таблиця 3.1

Вимоги до виробництва екологічно безпечної продукції тваринництва

Категорія	Зміст вимоги
Походження та здоров'я тварин	- Використання здорових тварин із підтвердженим ветеринарним статусом. - Заборона використання ГМО-тварин. - Перевага стійких, місцевих порід.
Умови утримання	- Достатній простір для природної поведінки. - Забезпечення якісної підстилки. - Вільний доступ до води та кормів. - Наявність вигульних майданчиків і пасовищ.
Годування	- Використання органічних кормів, заборона синтетичних добавок. - Заборона стимуляторів росту, антибіотиків у кормах. - Перевага кормів власного виробництва господарства.
Ветеринарні заходи	- Профілактика хвороб шляхом належного догляду та умов утримання. - Лікування дозволене, але без використання заборонених препаратів (антибіотики – тільки у разі хвороби й під контролем ветеринара). - Дотримання періоду очікування після лікування.
Генетичні та репродуктивні методи	- Заборона репродуктивних технологій, що впливають на генетичну структуру (клонування, гормональна стимуляція). - Допускається природне осіменіння або штучне без гормональних стимуляторів.
Пасовищне утримання	- Мінімальний період випасання протягом року. - Заборона перевипасу, дотримання норм навантаження на землю. - Забезпечення різноманітного травостою.
Добробут тварин	- Заборона жорстоких практик (обрізання хвостів, дзьобів, рогів без потреби). - Мінімізація стресу під час транспортування. - Гуманні методи забою.
Екологічні вимоги ферми	- Правильне управління відходами (гній, стічні води). - Заборона забруднення ґрунтів і водних ресурсів. - Дотримання норм щільності поголів'я.

Складено на основі [43]

Ресурсозбереження проявляється також у раціональній організації водокористування: органічні ферми часто впроваджують системи збору дощової води, біофільтрації та очищення стоків, що знижує навантаження на водні ресурси [43].

Важливою характеристикою органічного тваринництва як інноваційної моделі є підвищена увага до добробуту тварин. Забезпечення вільного виходу, природної поведінки та просторих умов утримання дає змогу мінімізувати стрес, що, у свою чергу, знижує потребу в медикаментозному втручанні та сприяє природній резистентності тварин. Це дозволяє суттєво скоротити витрати на ветеринарні препарати й підвищити якість продукції. Підвищення добробуту тварин розглядається не лише як етичний аспект, а й як важливий економічний фактор, що впливає на кінцеву собівартість і конкурентоспроможність органічної продукції.

Рис. 3.3. Органічне тваринництво як інструмент сталого розвитку

З екологічної точки зору органічне тваринництво сприяє збереженню біорізноманіття та стійкості агроекосистем. Використання пасовищних технологій забезпечує природне відновлення рослинності, збереження популяцій комах-запилювачів, формування стійких біоценозів. Крім того, органічне тваринництво характеризується зниженою вуглецевою

інтенсивністю: мінімізація застосування синтетичних матеріалів, оптимізація логістики, використання екологічних енергоресурсів - усе це сприяє формуванню низьковуглецевої моделі виробництва, актуальної для сучасної кліматичної політики.

З економічної точки зору органічне тваринництво є перспективним напрямом підвищення доданої вартості аграрної продукції. Попит на органічні продукти тваринництва у світі стабільно зростає, що створює можливості для українських виробників виходити на преміальні ринки ЄС та інших країн. Сертифікація органічного виробництва, хоча й потребує додаткових інвестицій, у довгостроковій перспективі забезпечує вищу рентабельність завдяки преміальним цінам, стійкому попиту та формуванню позитивного іміджу підприємства. Важливим чинником є й зменшення витрат на синтетичні ресурси, що сприяє підвищенню економічної стійкості господарств, особливо в умовах нестабільності цін на добрива та ветеринарні препарати.

Соціальний ефект розвитку органічного тваринництва полягає у формуванні нових робочих місць, підтримці розвитку сільських територій та підвищенні рівня продовольчої безпеки. Органічні ферми зазвичай застосовують трудомісткі технології, що сприяє зайнятості місцевого населення. Крім того, орієнтація на сталі практики виробництва сприяє формуванню відповідальної моделі споживання та підвищенню довіри населення до аграрного сектору.

Отже, розвиток органічного тваринництва можна розглядати як комплексну ресурсозберігаючу інновацію, що поєднує екологічні, економічні та соціальні переваги. Цей напрям має значний потенціал для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України, забезпечення екологічної стійкості та гармонійного використання природних ресурсів. У сучасних умовах воєнних і економічних викликів органічне тваринництво може стати важливою складовою стратегії переходу до циркулярної,

низьковуглецевої та безпечної моделі агропромислового виробництва, що відповідає вимогам Європейського зеленого курсу та сучасним тенденціям сталого розвитку.

Подальший розвиток органічного тваринництва неможливий без його підтримки. Тому виділимо основні напрямки підтримки органічного тваринництва [44]:

1. Гранти та субсидії для сертифікації.
2. Пільгові кредити.
3. Дотації на органічне годування.
4. Підтримка кооперативів.
5. Податкові пільги.

Поряд з перспективами органічне тваринництво стикається з певними труднощами:

1. Висока собівартість виробництва
2. Обмежена доступність сертифікованих кормів
3. Нестача ветеринарних препаратів, дозволених в органічному виробництві
4. Складність дотримання суворих стандартів утримання тварин
5. Низький рівень державної підтримки та стимулів
6. Обмежені ринки збуту та невеликий внутрішній попит
7. Недостатня поінформованість споживачів
8. Дефіцит кваліфікованих спеціалістів і консультантів
9. Додаткові витрати на сертифікацію та аудит
10. Ризики зниження продуктивності тварин порівняно зі звичайними технологіями

Органічне тваринництво для України загалом і Львівської області зокрема – це реальний шлях стати більш ресурсоефективним, підвищити екологічну безпеку та створити ринкові переваги для місцевих господарств.

Уже існуючі екоферми, гастротуристичні ініціативи та програми підтримки створюють платформу для масштабування органічного сектора.

3.3. Стратегічний розвиток тваринництва на регіональному рівні

В умовах сучасного середовища, яке характеризується високим рівнем конкурентності, нестабільністю ринкової кон'юнктури, інноваційністю технологічних рішень та глобальними трансформаціями, формування стратегії підвищення економічної ефективності набуває особливої актуальності. Стратегічний підхід дозволяє підприємству не лише забезпечити зростання продуктивності та зниження витрат, а й адаптуватися до змін зовнішнього середовища, оптимізувати використання наявного потенціалу та формувати передумови довгострокового розвитку.

Стратегія підвищення економічної ефективності виробництва продукції тваринництва - це комплекс цілеспрямованих управлінських рішень, що спрямовані на оптимальне використання ресурсів, зростання результативності виробничих процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції та забезпечення стабільного економічного розвитку підприємства. Її сутність полягає в довгостроковому плануванні раціональних шляхів досягнення цілей підвищення ефективності на основі системного аналізу внутрішнього потенціалу та зовнішніх умов функціонування [45, 46, 47].

Стратегія розвитку охоплює такі ключові аспекти: оптимізація ресурсного забезпечення (матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних); підвищення продуктивності праці та фондівіддачі; зниження собівартості продукції та витрат на виробництво; впровадження інноваційних технологій та модернізація обладнання; покращення якості продукції та орієнтація на потреби ринку; забезпечення фінансової стійкості та стійкого зростання [48, 49].

Тобто, стратегія розвитку тваринництва охоплює не лише заходи економічного характеру, а й структурні управлінські, інституційні, інноваційні та соціально орієнтовані параметри.

Галузь тваринництва у Львівській області має високий потенціал для стратегічного розвитку, який може бути реалізований за умови системного підходу, модернізації виробництва, посилення кооперації та державної підтримки. Ключовими пріоритетами є: інноваційний розвиток, екологізація, орієнтація на експортні ринки, розвиток людського капіталу та інфраструктури.

У сучасних умовах підприємства стикаються з низкою викликів: нестабільністю макроекономічних умов, волатильністю цін на ресурси, посиленням конкуренції, технологічними змінами, вимогами щодо екологічності та соціальної відповідальності. Поділяємо думку Птащенко Л., що без стратегічного підходу забезпечити стійке підвищення ефективності виробництва практично неможливо [50, 51].

Стратегічний підхід дозволяє:

1. Передбачити майбутні зміни та адаптувати діяльність підприємства до потенційних ризиків і можливостей.
2. Оптимізувати виробничі процеси через пошук найбільш ефективних технологічних та управлінських рішень.
3. Раціонально розподілити ресурси, визначивши пріоритетні напрями розвитку.
4. Оцінити конкурентоспроможність підприємства та визначити позиціонування на ринку.
5. Підвищити гнучкість управління, що дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкових умов.

Таким чином, стратегія виступає інструментом забезпечення довгострокової конкурентної переваги та оптимального використання потенціалу підприємства.

Формування стратегії розвитку тваринницької галузі є складним процесом, що включає декілька логічних взаємопов'язаних етапів (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Етапи стратегії розвитку галузі тваринництва

Стратегія розвитку галузі тваринництва - це поетапний, динамічний і циклічний процес. Кожен етап є взаємозалежним і спрямований на формування довгострокових конкурентних переваг галузі. Поєднання аналітики, чіткого стратегічного планування, організації та контролю дозволяє забезпечити ефективне функціонування тваринництва на регіональному рівні та створює основу для підвищення економічної стійкості аграрного сектору.

У табл. 3.2 розкриємо і проаналізуємо сутність кожного етапу.

Таблиця 3.2

Сутність етапів стратегії розвитку галузі тваринництва

Етап стратегії розвитку	Сутність етапу
1. Визначення мети стратегії	Формування довгострокової місії та бачення розвитку галузі; узгодження стратегічних орієнтирів із регіональними та державними програмами; визначення ключових проблем, які стратегія має вирішити.
2. Діагностика та аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища	Оцінка стану тваринництва в регіоні: обсяги виробництва, структура, технологічний рівень; аналіз ринку, конкурентного середовища, законодавчих умов; SWOT-аналіз для виявлення сильних, слабких сторін, можливостей та загроз.
3. Визначення стратегічних цілей та розробка пріоритетів	Конкретизація вимірюваних цілей (SMART): підвищення продуктивності, нарощення поголів'я, екологізація виробництва, збільшення експорту; формування основних пріоритетів розвитку галузі та ключових напрямів дій.
4. Аналіз потенціалу галузі тваринництва	Оцінка ресурсного забезпечення (кормова база, поголів'я, земельні ресурси); людського капіталу; технічної інфраструктури; наукового та інноваційного потенціалу; визначення рівня інвестиційної привабливості галузі.
5. Вибір генеральної стратегії розвитку	Визначення оптимальної моделі розвитку: інтенсивне зростання, інноваційно-технологічна модернізація, кооперація та кластеризація, експортно орієнтована стратегія, екологічно сталий розвиток; погодження стратегічних альтернатив із ресурсними можливостями.
6. Розроблення стратегічних заходів	Формування програми дій: створення кластерів, модернізація ферм, упровадження інноваційних технологій, розвиток кооперативів, підтримка малих виробників, екологічні та біоенергетичні рішення; визначення термінів, фінансування та відповідальних виконавців.
7. Реалізація стратегії розвитку	Виконання затверджених заходів; координація діяльності місцевої влади, громад, фермерів, інвесторів; забезпечення фінансування; створення інфраструктурних і логістичних умов; інформаційна підтримка.
8. Оцінка результатів і моніторинг	Систематичний контроль виконання стратегії за показниками ефективності; аналіз відхилень; коригування планів; формування звітності; оцінка впливу стратегії на економічні, соціальні й екологічні результати галузі.

Стратегічний розвиток тваринництва потребує активної участі громад та місцевої влади. Важливими завданнями є:

- розробка регіональних програм підтримки,

- сприяння формуванню агропромислових кластерів,
- розвиток інфраструктури (дороги, логістика, електрика),
- забезпечення прозорості та ефективності земельних відносин,
- підтримка виробників у питаннях сертифікації та виходу на нові ринки.

Для прискорення стратегічного розвитку тваринництва важлива роль належить кластерним технологіям, оскільки саме кластеризація створює умови для тісної кооперації виробників, наукових установ, інноваційних центрів та переробних підприємств [51, 52, 53].

Така модель дозволяє:

- впроваджувати новітні біотехнології, генетичні та селекційні інновації;
- оптимізувати виробничі витрати завдяки спільному використанню ресурсів, обладнання та інфраструктури;
- забезпечувати доступ до сучасних цифрових платформ, систем моніторингу здоров'я тварин, автоматизованого управління фермою;
- формувати замкнуті виробничо-логістичні ланцюги, що підвищує якість продукції та конкурентоспроможність;
- сприяти залученню інвестицій, зокрема шляхом створення сприятливого інноваційного середовища;
- підвищувати екологічну стабільність, оскільки кластери дозволяють ефективніше управляти відходами та впроваджувати «зелені» технології.

Пропонуємо у Львівській області створити молочний кластер, формування якого дозволить відновити поголів'я молочних корів, модернізувати технологічні процеси, забезпечити стабільні обсяги виробництва якісного молока, налагодити його промислову переробку та оперативну реалізацію споживачам (рис. 3.5).

Функціонування такого кластера сприяє зміцненню коопераційних зв'язків між виробниками, переробниками та торговельними мережами, що підвищує конкурентоспроможність галузі. Крім того, кластерна модель

стимулює залучення інвестицій, підвищує економічну стійкість учасників та сприяє розвитку сільських територій.

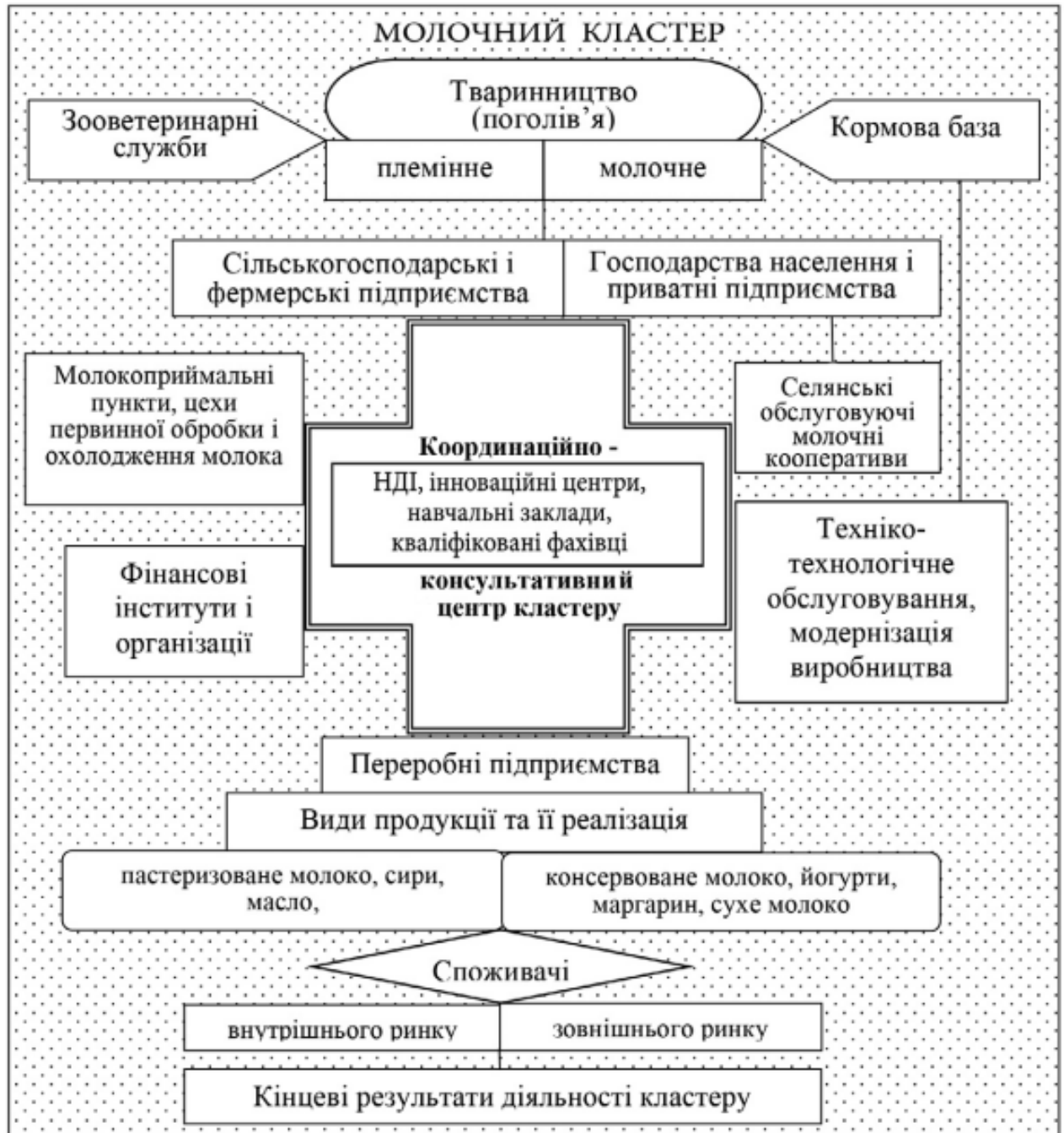

Рис. 3.5. Система взаємозв'язків регіонального молочного кластеру.

У межах кластерного об'єднання створюються умови для формування спільної інноваційної екосистеми, коли найкращі технологічні рішення, наукові розробки та управлінські практики можуть швидко поширюватися

між учасниками. Це забезпечує підвищення продуктивності, оптимізацію виробничих процесів та зростання доданої вартості продукції.

Важливим результатом є також посилення експортного потенціалу: кластер дозволяє акумулювати ресурси для просування продукції на зовнішні ринки, формувати стабільні партії товарів та відповідати міжнародним стандартам якості.

Крім цього, ефективна кластеризація сприяє створенню нових робочих місць, розвитку місцевої інфраструктури та підвищенню добробуту населення. У довгостроковій перспективі кластерні структури виступають каталізатором стійкого економічного зростання та зміцнюють позиції регіону в національній і глобальній аграрній економіці.

Кластеризація суттєво впливає на зниження собівартості продукції тваринництва, оскільки вона створює умови для ефективнішого використання ресурсів та оптимізації всіх етапів виробничого процесу.

Завдяки кластерним механізмам зниження собівартості продукції тваринництва відбувається через ефект масштабу, оптимізацію ресурсів, зменшення втрат, підвищення продуктивності тварин та впровадження інновацій. У підсумку учасники кластера можуть отримати конкурентну перевагу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження стратегічних напрямів зниження собівартості продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах дозволило комплексно оцінити сучасний стан галузі, визначити ключові чинники формування витрат, окреслити проблеми розвитку та запропонувати стратегічні підходи до підвищення економічної ефективності виробництва. На основі аналітичних матеріалів, статистичних даних, теоретичних напрацювань та практичних аспектів функціонування підприємств Львівської області сформовано такі узагальнені висновки.

Встановлено, що тваринництво є стратегічно важливою складовою аграрного сектору та виконує важливі економічні й соціальні функції: забезпечує населення цінною продукцією харчування, підтримує продовольчу безпеку, сприяє збалансуванню системи рослинництво – тваринництво через використання кормової бази та органічних добрив, формує робочі місця та стимулює розвиток переробної промисловості й логістичної інфраструктури.

Дослідження показало, що підприємства Львівської області мають природно-кліматичні й економічні передумови для розвитку тваринництва: родючі ґрунти, наявність площ під кормові культури, помірний клімат, розвинуту інфраструктуру та кваліфіковану робочу силу. Разом із тим аналіз структури виробництва продемонстрував наявність проблем, пов'язаних зі скороченням поголів'я у певні періоди, зміною пріоритетів сільськогосподарських підприємств, нерівномірністю розвитку окремих підгалузей, а також нестабільністю ринку кормів. Динаміка виробництва показує зростання у таких сегментах, як молочне скотарство та птахівництво, що відображає структурну перебудову галузі у напрямі найбільш рентабельних видів продукції.

Особливу увагу в роботі приділено дослідженню собівартості продукції як базового індикатора економічної ефективності. Структура витрат свідчить, що найбільшу частку займають прямі матеріальні витрати, а саме: вартість кормів, енергоносіїв, ветеринарних препаратів та інших ресурсів. У середньому витрати на корми становлять від 58 до 79% собівартості, що підтверджує критичний вплив кормової бази на фінансовий результат підприємств. Меншою, але також вагомою статтею витрат є оплата праці, амортизація, загальновиробничі витрати, що формують від 8 до 20% загальної собівартості. Високий рівень ресурсомісткості галузі обумовлює необхідність системного контролю витрат і застосування інструментів управлінського обліку, включаючи класифікацію витрат, аналіз ефективності використання ресурсів та калькуляцію собівартості.

Важливими чинниками, що формують собівартість, є: рівень продуктивності тварин, якість та вартість кормів, технології утримання, масштаб виробництва, рівень автоматизації, управління ланцюгами постачання та кваліфікація персоналу. Високий вплив мають зовнішні фактори – коливання цін на ресурси, енергетичні тарифи, вимоги до екологізації виробництва та ринкові зміни. Усі ці чинники безпосередньо впливають на фінансові показники підприємств і потребують адаптивної стратегії управління витратами.

На основі проведеного аналізу визначено, що зниження собівартості можливе за рахунок: оптимізації кормової бази шляхом виробництва власних кормів, удосконалення раціонів, впровадження сучасних кормових добавок; модернізації технологій виробництва, включаючи автоматизовані системи доїння, контролю мікроклімату й годівлі; генетичного вдосконалення поголів'я, підвищення продуктивності та зниження витрат на одиницю продукції; підвищення енергоефективності шляхом використання сучасних систем опалення, вентиляції та відновлюваних джерел енергії; вдосконалення управління персоналом, навчання працівників та розвитку управлінських

компетенцій; оптимізації структури витрат через планування, контроль, нормування, логістику і використання управлінського обліку.

Особливу увагу приділено стратегічному управлінню як інструменту підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності підприємств. Стратегічний підхід дозволяє адаптуватися до змін зовнішнього середовища, раціонально використовувати ресурси, визначати пріоритети розвитку та формувати конкурентні переваги. На регіональному рівні стратегічний розвиток тваринництва включає інноваційний розвиток, екологізацію виробництва, підтримку кооперації, модернізацію інфраструктури, експортну орієнтацію та створення кластерних структур. Кластери, згідно з проведеним аналізом, сприяють зниженню собівартості через ефект масштабу, кооперацію ресурсів, доступ до інновацій, підвищення продуктивності та формування експортних партій продукції.

Стратегічні напрями розвитку галузі тваринництва та зниження собівартості продукції повинні включати комплекс взаємопов'язаних заходів: ресурсну оптимізацію, технологічну модернізацію, кадровий розвиток, підвищення енергоефективності та екологічності виробництва, а також розширення ринків збуту. Їх реалізація можлива лише за умов державної та регіональної підтримки, інвестицій у модернізацію, доступу до інновацій та ефективної координації між суб'єктами аграрного ринку.

Відновлення тваринницької галузі в сільськогосподарських підприємствах передбачає послідовні зміни у часі, що базуються на поетапному впровадженні ефективного управління та забезпеченні якісних трансформаційних процесів. Рух від критичного стану галузі здійснюється шляхом досягнення та закріплення стабільності, переходу через стабілізаційний етап (зупинення спаду виробництва продукції тваринництва, особливо скотарства, та утримання показників на рівні, визначеному державними програмами) до розширення й подальшого розвитку на інноваційно-інвестиційній основі. Складність відродження скотарства

зумовлена необхідністю врахування не лише економічних і технологічних аспектів, але й екологічних та соціальних чинників, що є важливими для забезпечення системного розвитку аграрного сектору.

Раціональна ресурсна політика, інноваційні технології, ефективне управління витратами та стратегічне планування формують основу конкурентоспроможного тваринництва, здатного відповідати викликам сучасної трансформаційної економіки. Львівська область має всі необхідні передумови для подальшого розвитку галузі за умови активної реалізації визначених стратегічних напрямів, що сприятиме підвищенню ефективності та зміцненню продовольчої безпеки регіону і країни загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мовчанюк, А. (2021). Економічна сутність виробничих витрат та їх роль у системі управління діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*, (31). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-5>
2. Варченко О.М., Свиноус І.В., Іванова Л.С., Ткаченко К.В., Биба В.А. Методичні підходи до управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 12. 19-26.
3. Кравченко М.В., Блажко А.В., Вільхова Т.В. Вдосконалення обліку витрат на виробництво продукції на аграрному підприємстві. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2019. № 4. С. 134-139.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» від 31.12.1999р. № 318. Київ: Міністерство фінансів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Верига Ю.А., Падусенко В.В., Кононенко К.О. Аналіз в системі управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Економічні студії*. 2021. № 3 (33). С. 23-27.
6. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств від 18 травня 2001 р. № 132. Київ: Міністерство аграрної політики України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Колісник, О., & Суходольська, Д. (2023). Оцінка впливу виробничих витрат на собівартість продукції. *Економіка та суспільство*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-130>
8. Горкавий В.К., Герасименко Ю.С. Формування собівартості продукції та ефективності витрат в сільськогосподарських підприємствах: монографія. Харків, 2015. 239 с.

9. Тлущкевич Н.В., Нужна О.А., Писаренко Т.М. Формування собівартості продукції тваринництва для прийняття управлінських рішень. Економічний форум №2. 2020. С.134-140.
10. Правдюк М.В., Правдюк А.Л. Обліково-нормативне забезпечення управління витратами на біологічні перетворення у тваринництві. ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. 2018. № 11. С. 109-124.
11. Сас О.О. Удосконалення методики планування й обліку в галузі скотарства. Економіка АПК. 2015. № 1. С. 106-112.
12. Гармідер Л. Д. Системний аналіз факторів, що впливають на ефективність діяльності підприємства. Світ наукових досліджень : Міжнар. мультидисциплінарна наук. інтернет-конф., м. Тернопіль, 24–25 листопада 2022 р. 2022. С. 44–47.
13. Гусаренко Н. Ю., Яловега Л. В. Собівартість продукції та шляхи її зниження. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством: IV Всеукр. науково-практ. Інтернет-конф., м. Полтава. Полтава, 2021. С. 71-72.
14. Давидюк Т.В. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції у вітчизняних нормативних актах: напрями удосконалення. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2016. № 1 (23). С. 6-13.
15. Гузар Б.С., Загребельна Н.І., Головка Л.Л., Аніщенко Г.Ю. Собівартість і проблеми калькуляції продукції скотарства. Облік і фінанси АПК. 2016. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/sobivartist-i-problemi-kalkulyacii-produkcii-skotarstva.html>
16. Плаксієнко В. Я., Яловега Л. В., Лега О. В., Прийдак Т. Б., Мокієнко Т. В., Канцедаль Н. А. Управлінський облік: навч. посібник [для студ. вищих навч. закл.] / за ред. В. Я. Плаксієнка. Полтава: ПП «Астроя», 2018. 250 с.

17. Яловега Л. В. Проблематика обліку витрат і калькулювання собівартості продукції молочного скотарства. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7427> (дата звернення: 29.11.2025). DOI: [10.32702/2307-2105-2019.11.75](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.75)
18. Славкова О.П., Кириченко Є.Р. Проблемні питання визначення собівартості продукції тваринництва. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2018. Вип.33. С. 125-130.
19. Яценко В.М., Пасенко В.В. Вдосконалення методики калькулювання продукції тваринництва. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. 2011. Вип. 21. С. 166-170.
20. Міщенко В.С. Методичні підходи до калькуляції собівартості продукції скотарства. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2016. Т. 21. Вип. 7-2 (49). С. 62-65.
21. Бленда Н.О. Ефективність виробництва продукції тваринництва та шляхи її підвищення. <https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/8f212420-eb09-42e2-b606-19c97ef23b51/content>
22. Сільськогосподарське виробництво у Львівській області за 2024 р. Аналітична доповідь. Головне управління статистики у Львівській області. 2025. 9 с.
23. Сільське господарство Львівської області за 2024 рік. Статистичний збірник. Львів. Головне управління статистики у Львівській області. 2025. 88 с.
24. Сайт Головного управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>.
25. Гривківська О. В. Витрати виробництва у сільському господарстві: стан та тенденції. *Агросвіт*. № 11. 2011. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2011/3.pdf

- 26.Бондарєва Т. Г., Немкович О. Б. Обліково-аналітичний аспект управління біологічними активами в сільськогосподарських підприємствах. Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки». 2018. Вип. 3(83). С. 19–30.
- 27.Мулик Т. О. Витрати як базова складова системи обліку та аналізу виробництва продукції тваринництва. *Modern Economics*. 2020. № 22(2020). С. 50–58.
- 28.Бахчиванжи Л. А., Златов М. М. Діагностика стану обліково-аналітичного забезпечення управління поточними біологічними активами тваринництва в сільськогосподарських кооперативах. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип.15. С. 572–578.
- 29.Річна звітність ПАФ «Білий Стік» за 2024 р.
- 30.Концепція розвитку кормовиробництва в Україні на період до 2025 р.
URL:
<https://fri.vin.ua/wpcontent/uploads/2022/07/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-2025.pdf>
- 31.Уряд запровадив додаткову підтримку тваринництва. URL:
<https://me.gov.ua/News/Detail/43baa278-2426-4c92-bebd-875203b303e8?lang=uk-UA&title=UriadZaprovadivDodatkovuPidtrimkuTvarinnitstva>
- 32.Hladiy, M.R., & Prosovych, O.P. (2022). Current state and prospect development of the dairy industry in Ukraine. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series “Economics and Management Issues”*, 6(2), 20-31.
[doi: 10.23939/semi2022.02.020](https://doi.org/10.23939/semi2022.02.020).
- 33.Holoborodko, S., Dymov, O., Piliarska, O., & Halchenko, N. (2020). Feed production in the Southern Steppe: Ways of rebirth and realities. *Foothill and Mountain Agriculture and Stockbreeding*, 67(2), 44-59.
[https://doi.org/10.32636/01308521.2020-\(67\)-2-3](https://doi.org/10.32636/01308521.2020-(67)-2-3).

- 34.Одношевна О.О., Гордійко К.В. Оптимізація обліку витрат на виробництво продукції тваринництва. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 19. 2017. С.526-529.
- 35.Гулик Т.В., Міхєєва А.М. Зниження собівартості продукції як чинник підвищення ефективності роботи підприємства. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. С.69-74
- 36.Махортов, Ю., & Набієва, Д. (2020). Використання сучасних інноваційних технологій підприємствами АПК. *Економіка та суспільство*, (22). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-26>
- 37.Саранчук Г.М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності. Інноваційна економіка. 2010. № 1. С. 26–32.
- 38.Мазуренко О.В. Інноваційно-технологічний розвиток тваринництва в умовах продовольчої безпеки. Економіка АПК, №9, 2015. С.89-94
- 39.Сучасна ферма та її потужності. URL: <https://agroreview.com/content/tvaryny/taras-kiczmej-mykola-kmit-buduyut/>
- 40.Сімейні молочні ферми. URL: <https://smf.org.ua/en/golovna-2>.
- 41.Динамічні процеси розвитку органічного виробництва в Україні. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 478 с.
- 42.Органік стандарт. URL: <http://www.organicstandard.com.ua/ua/services/stan>
- 43.Голуб Г. А., Марус О. А. Узагальнення вимог до виробництва екологічно безпечної продукції тваринництва. Наукові горизонти. №12(73). 2018. С.8-15.
- 44.Органічне тваринництво та екологічні стандарти в Україні у 2025 році: нові можливості для фермерів URL: https://fermateh.com.ua/organic_livestock_farming.

45. Гуменюк М.М. Економічний механізм забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ, ПАТ “Випол” – 2016. – 196 с.
46. Птащенко Л. О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: [навчальний посібник] / Л. О. Птащенко. – К. : «Центр учбової літератури», 2018. 320 с.
47. Конкурентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції : монографія / М. М Ільчук, І. А. Коновал, І. В. Мельникова та ін. – К. : Аграр Медіа Груп, 2015. – 321 с
48. Шиян В. Шляхи підвищення економічної та соціальної ефективності виробництва продукції скотарства [Електронний ресурс] / В. Шиян, О. Лебединська, В. Ксьонова // Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal. – 2015. – Vol. 1. – No. 1. – P. 57–68. – Mode of access : www.are-journal.com.
49. Місюк М. В. Сушарник Я. А. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва: принципи та напрями підвищення ефективності в умовах сучасних викликів. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. № 46. 2025. С. 160-167.
50. Пономарьова М.С. Конкурентостійкість сільськогосподарських підприємств як запорука стратегічного економічного розвитку. Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». 2016. No 1. С. 285–295
51. Пуцентайло П.Р. Конкурентоспроможний розвиток галузі тваринництва як найвищий рівень прояву конкуренції. Інноваційна економіка. 2014. No 3. С. 55-61.
52. Мазнів Г.Є. Методологічні засади створення та ефективного функціонування інноваційних технологічних кластерів, Економіка АПК. 2015. №1. С.70-77.

53. Лаврук В.В. Суть і етапи розвитку модернізаційних процесів та їх роль у економіці тваринництва. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія “Економічні науки“. Вип.І-ІІ(65-66). Чернівці. ЧТЕІ КНТЕУ, 2017. С.280-288.
- 54.Лаврук В.В. Особливості та структуризація економічної модернізації тваринництва. Наукові праці МАУП. Серія “Економічні науки“. 2017. Вип. 2 (53). С.35-42.
- 55.Когут М. С., Сасик В. М. Органічне тваринництво як інструмент упровадження ресурсоощадних аграрних інновацій. *Маркетинг у глобальному середовищі: інновації, етика та конкурентноспроможність бізнесу*. Збірник тез ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції / за заг. ред. А.О. Линдюка, М.В. Когут. Дубляни. 2025. С. 273-276.